

BEJCZI ALEXA

Célpontban a megbízhatósági vizsgálat

A sértett nélküli konszenzuális bűncselekmények esetén a feljelentés megtétele senkinek sem áll érdekében, a hatóság hivatalos észlelése pedig e bűncselekmények rejtett elkövetése folytán rendkívül ritka. Ilyen bűncselekmény a vesztegetés is, amely kétségtelenül fokozottan veszélyes a társadalomra, ezért a nyomozó hatóságok kezébe hatékony eszközöket kell adni e cselekmények felderítésére.

Az új feladatok megoldására alakultak ki azok az úgynevezett proaktív rendőri módszerek, amelyek fedett nyomozók és informátorok alkalmazásával igyekeznek felderíteni a láthatatlan bűncselekmények elkövetőit, és ellenük bizonyítékot szerezni. E módszerek közé sorolhatjuk az úgynevezett csalíműveleteket (*decoy or lure operations*), amelyeknél az ügynökök potenciális áldozatnak adják ki magukat; az úgynevezett égimanna-műveleteket (*manna from heaven operations*), amelyeknél a rendőrség bűnelkövetésre csábító tárgyakat helyez el a célszemély közelében vagy nyilvános helyen¹; az úgynevezett mézesmadzag-műveleteket (*honey-pot operations*), amikor is a rendőrség olyan fedővállalkozásokat nyit, amelyekkel vagy célpontjává akar válni az akcióval célzott bűncselekményeknek (például védelmi pénz követelésének), vagy az elkövetőkkel kvázi bűnkapcsolatokat kiépítve próbál információkhoz jutni (például orgazdai tevékenység híresztelése az alapcselekmények elkövetőinek felderítése érdekében); és az úgynevezett „*sting*” vagy aktív részvétellel járó műveleteket, amelyek esetében a fedett nyomozók beépülnek a bűnszervezetbe, vagy kapcsolatba lépnek a célszeméllyel, s ennek során nem csupán passzív szemlélőivé, tanúivá válnak a jogellenes tevékenységnek, hanem bizonyos fokig tevőlegesen is részt vesznek benne. Lényeges azonban, hogy ennek során nem bátorítják, erősítik az elkövetői szándékot, csak alkalmat nyújtanak a bűncselekmény elkövetésére, vagy maguk is részt vesznek benne.²

A rendőri jelleg leplezésével folytatott tevékenységek kétségkívül nélkülözhetetlen elemei a bűnözés elleni küzdelem mai fegyvertárának, de léteze-

¹ Note, Entrapment Through Unsuspecting Middlemen. Harvard Law Review, no. 95, 1982, pp. 1122–1142.

² David K. Allen: Entrapment and Exclusion of Evidence. Modern Law Review, July 1980, pp. 450–456.

sük számos veszélyt is rejt. Ezek közül az egyik legriasztóbb lehetőség az, hogy a rendőrség nem pusztán megakadályozza, vagy felderíti a bűncselekményeket, hanem maga bátorítja, illetve provokálja ki az elkövetésüket, és ezáltal diszfunkcionális szerepet vesz fel.³

Agent provocateur

A fedett nyomozókkal kapcsolatban két visszatérő problémára kell válaszolni. Az egyik kérdés, hogy elkövethet-e bűncselekményt, és annak milyen súlybeli arányban kell állnia azokkal a bűnökkel, amelyek leleplezésében munkálkodik. A másik kérdés pedig az, hogy rávehet-e másokat bűncselekmények megvalósítására. A szakértők eltérő álláspontokat képviselnek ennek tekintetében. A titkos felderítés hazai szabályozása expressis verbis soha nem tartalmazta a provokáció tilalmát, a magyar irodalmi álláspont szerint azonban a hatóság sem közvetlenül, sem közvetve – például az informátor, a bizalmi vagy más titkosan együttműködő személy útján – nem válhat kezdeményezőjévé bűncselekmény elkövetésének. Az Egyesült Államokban uralkodó felfogás nem tekinti provokációnak a hatóság olyan megnyilvánulását, amely nem haladja meg az adott szituációban megszokottnak, „normális”-nak tekinthető bünelkövetési csábítás intenzitását, még akkor sem, ha kétségtelen, hogy az adott bűncselekményt ez váltotta ki (például az utcai járókelő a hajléktalannak álcázott detektívtől megveszi a felajánlott kábítószer). A hazai felfogás szerint a nyomozó hatóság vagy megbízottja ilyen ajánlatot nem tehet; kezdeményezőként nem léphet fel, csak a másától jövő kezdeményezésre reagálhat kedvezően (anélkül, hogy ösztönöz lenne).⁴

A titkos rendőri tevékenység legvitatottabb formája, amikor a fedett nyomozó vagy a rendőrség irányítása alatt álló informátor (ügynök) aktív rábeszélő, szándékot kiváltó vagy erősítő magatartást tanúsít, azaz agent provocateurként lép fel. Az ilyen jellegű rendőri tevékenység a legnagyobb múltra a common law jogrendszerű országokban tekinthet vissza, és napjainkban is ott jelentkezik talán a legnagyobb volumenben, ennélfogva a jelenség jogi kezelésében is itt található a legszélesebb körű tapasztalatokat.⁵ Az egyik

³ Miskolci László: Az anyagi jog és az eljárásjog határán. A rendőrség által provokált bűncselekmények megítélése egyes common law jogrendszerű országokban. In: Lévy Miklós – Farkas Ákos (szerk.): Tanulmányok Horváth Tibor professzor emeritus 75. születésnapjára. Bótor Kiadó, Miskolc, 2002, 88. o.

⁴ Finszter Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módja és eszközei. In: Bócz Endre (szerk.): Kriminológia I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 712. o.

⁵ Miskolci László: i. m. 89. o.

megoldás az, hogy a kormányzat adminisztratív eszközökkel, rendszerint irányelvek, belső szabályzatok kibocsátásával tiltja el a nyomozó hatóságok tagjait az ilyen jellegű magatartástól, és a tilalom megszegőit fegyelmi büntetéssel fenyegeti. A másik, hogy a beugrató rendőröket büntetőeljárás keretében vonják felelősségre mint az adott cselekmény felbujtóját, vagy esetleg speciálisan erre a célra megalkotott tényállás alapján.⁶ A harmadik, hogy a bíróságok anyagi jogi vagy eljárásjogi eszközökkel megakadályozzák a beugratott személyek elítélését, ezáltal megghiúsítják a nyomozó hatóságot céljának elérésében.

Az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága döntéseinek sorozatában értelmezte a beugratás kérdéseit: *Sorrels v. U.S.* (1932), *Sherman v. U.S.* (1958), *U.S. v. Russel* (1973), *Hampton v. U.S.* (1976) és *Jakobson v. U.S.* (1992). E döntéseket végigkísérte a legfőbb bírói testület megosztottsága a beugratás mint büntethetőséget kizáró ok fogalmát és a szabályozás célját illetően, valamint ehhez kapcsolódóan bizonyítási és eljárásjogi kérdésekben.

A szubjektív vagy többségi vélemény szerint beugratásról akkor beszélhetünk, ha a kormányzat ügynöke ösztönözte a vádlottat a bűncselekmény elkövetésére, a vádlott e nélkül a rendőri befolyásolás nélkül nem követte volna el a bűncselekményt, és az ügynök célja az volt, hogy bizonyítékot szerezzen a vádemeléshez.⁷ Ezt a megközelítést az különbözteti meg az objektivista vagy kisebbségi nézettől, hogy a vádlott felmentését a prediszpozíció fennállásától teszi függővé. A legfelsőbb bíróság többségi véleménye ugyanis különbséget tesz az „óvatlan bűnözők” és az „egyébként ártatlan” személyek között. Az előbbieket prediszponáltak a bűncselekmény elkövetésére, azaz a fedett nyomozókkal vagy rendőrségi ügynökökkel történő kapcsolatfelvétel előtt is fennállt a szándékuk az adott típusú bűncselekmény elkövetésére. A prediszpozíció mint sajátos „előbűnösségi” kategória tehát nem az objektív tényállási elemekhez fűződő pszichikus viszonyt jelenti, hanem egyfajta hajlandóságot vagy beállítottságot bizonyos típusú bűnözésre. A *Sorrels*- és a *Sherman*-ügyben kifejtettek szerint a bűncselekmény elkövetésére prediszponált „óvatlan bűnözők” esetében a hatóságok befolyásoló tevékenysége nincs okozati összefüggésben az aktuális bűnelkövetéssel, csak alkalmat szolgáltat arra, ezért a büntethetőséget kizáró ok nem állapítható meg a javukra. Ezzel szemben a nem prediszponált „egyébként ártatlan” elkövetők csak a rendőri provokáció hatására váltak bűnözővé, a hatóságok célza-

⁶ Andrew Asworth: *Testing Fidelity to Legal Values: Official Involvement and Criminal Justice*. *Modern Law Review*, September 2000, pp. 633–659.

⁷ Joshua Dressler: *Understanding Criminal Procedure*. 2nd edition. Matthew Bender & Co., 1997, p. 495.

tos tevékenysége alakította ki bennük a bűnös szándékot, így ők nem büntethetők. A vádlottnak kell valószínűsíteni, hogy a nyomozó hatóság vagy az annak irányítása alatt álló ügynök ösztönzésére követte el a bűncselekményt. Ha a vádlott valószínűsítette, hogy a kormányzat ügynökei vették rá a bűncselekmény elkövetésére, a bizonyítási teher átszáll a vádhatóságra, s innentől az ügyésznek kell kétséget kizáróan bizonyítania, hogy a vádlott predisponált volt az adott cselekményre. A végső döntést az esküdtszék hozza meg, a bíróságok, mint általában a büntethetőséget kizáró okok esetében, az esküdtszékre bízzák annak ténybeli eldöntését, hogy az adott esetben történe beugratás. Ha az esküdtszék a beugratásra hivatkozva hozza meg felmentő döntését, az ügyész a kétszeres elbírálás tilalma (*double jeopardy*) szabályának megfelelően nem fellebbezhet.⁸

Az objektívista vagy kisebbségi vélemény a predispozíció irrelevanciáját hangoztatva, kizárólag a rendőri tevékenység vizsgálata alapján igyekeznek megkülönböztetni a beugratást az elfogadható rendőri magatartástól. Az objektívista álláspont gyökerei a *Casey v. U.S.* (1928) ügyre vezethetők vissza, amelyben Brandies bíró különvéleményében azzal érvelt, hogy a kormányzat és a bíróságok tisztességes működésébe vetett hit megőrzése érdekében nem szabad ítéleteket alapozni olyan rendőri tevékenységre, amely nem a bűncselekmény megelőzésére, illetve felderítésére, hanem annak kiprovokálására irányult. Ugyanezt a gondolatmenetet követhetjük később a szövetségi legfelsőbb bíróság ítéleteiben kifejtett kisebbségi álláspontként. Roberts bíró a Sorrels-ügyben, Frankfurter bíró a Sherman-ügyben, míg Stewart bíró a Russel-ügyben képviselte azt a véleményt, hogy a közérdeket kifejező általános jogelvekre (*public policy*) támaszkodva a bíróságnak meg kell tagadnia az olyan visszaélészerű rendőri tevékenységek ítélettel történő szentesítését, amelyek veszélyeztetnék az igazságszolgáltatás tisztaságát. Ahogy Roberts bíró híres soraiban kifejtette „*a bíróságok és kizárólag csak a bíróságok feladata, hogy megvédjék magukat és a kormányzatot a büntetőjog becstelenné válásától (prostitution of criminal law), függetlenül a vádlott elkövetéskori tudatállapotától*”⁹.

Az objektívista álláspont nem az adott gyanúsítottra gyakorolt hatásában, hanem önmagában vizsgálja a rendőri tevékenységet. Egy képzelt átlagember feltételezett reakcióját veszi alapul a hatóság magatartásának értékeléséhez. Ennek során figyelembe veszik a bűncselekmény súlyosságát, a felderi-

⁸ Miskolci László: i. m. 91–95. o.

⁹ Idézi: Lord Kenneth M.: *Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defences*. Florida State University Law Review, 1998, p. 15.

tés nehézségét és lehetséges egyéb eszközeit, azt, hogy az ösztönzés milyen formáját alkalmazta az ügynök, támaszkodott-e a vádlott gyengeségeire, szimpátiájára, bizalmára, szolgáltatott-e a rendőrség máshonnan be nem szerzhető anyagokat az elkövetéshez, aktívan részt vett-e az ügynök a bűncselekmény elkövetésében stb. A beugratás jogintézményének elsődleges célja az objektivista álláspont képviselői szerint nem az, hogy az „egyébként ártatlanok” elkerüljék a büntetést, hanem a rendőrségnek a visszaélésektől való visszatartása. Egy fejlett társadalom nem tolerálhat a további bűnözésre indító bizonyos rendőri magatartásokat. A cél szentesíti az eszközt elv nem lehet az alapja egy modern állam igazságszolgáltatásának. A beugratás objektivista megközelítésben a büntetethetőségi akadályok úgynevezett nem kimentő hatású vagy eljárásjogi jellegű kategóriájába (*nonexculpatory public policy defences*) sorolható, azaz a bűncselekmény alanyi és tárgyi elemeinek a megvalósulása ellenére érvényesül. A bíróságok egy közérdek érvényesítésének adnak teret oly módon, hogy eltekintenek a vádlott elítélésétől. Ez lényegében egy értékelő tevékenység következménye, amely mérlegre teszi egyik oldalról a bizonyítottan bűnös elkövető büntetlenül hagyásával járó hátrányokat, illetve másik oldalról az ezáltal előmozdított közérdek súlyát. Ez a mérlegre tett közérdek a beugratás esetében a diszfunkcionális, visszaélés-szerű rendőri tevékenység visszaszorítása.

A bizonyítási teher itt teljes egészében a vádlotton nyugszik, hiszen a beugratást ebben az értelmezésben az állam ellen benyújtott egyfajta panasznak vagy kifogásnak fogják fel, amit természetesen annak a félnek kell bizonyítania, aki hivatkozik rá. A döntést pedig nem az esküdtszék, hanem a bíró hozza, hiszen a beugratást elsősorban jogkérdésnek tekintik, az esküdtszéki döntéshozatal pedig – mivel indoklás nélküli – nem alkalmas arra, hogy a jövőre nézve kellő támpontokat adjon a rendőrség számára a tolerálható tevékenység határait, illetve az értékelés szempontjait illetően.¹⁰

A fedett nyomozó kriminalitása

Európában nem a beugratott személy cselekményének elbírálása került középpontba, sokkal inkább a beugrató rendőr magatartásának erkölcsi és jogi megítélése. Az agent provocateur fogalma a kontinentális jogrendszerek büntetőjogi dogmatikájában olyan valakit (fedett nyomozót vagy a bűnözőt)

¹⁰ Miskolci László: i. m. 97–98. o.

hatóságokkal együttműködő bizalmi személyt) jelöl, aki a célszemélyt azért veszi rá szándékosan valamely magatartás tanúsítására, hogy a büntetendő cselekményt rábizonyíthassa.¹¹ Egyetértek *Szalai Géza* álláspontjával, miszerint ha a fedett nyomozó agent provocateurként lép fel, vagyis felbujtóként vesz részt egy bűncselekmény elkövetésében, azaz a konkrét bűncselekmény elkövetésének szándéka döntően állami közreműködés alapján alakul ki az elkövetőben, mégpedig annak érdekében, hogy az állam az elkövetőt az épen az állam által előidézett bűncselekmény elkövetése miatt büntetőjogi felelősségre vonhassa, cselekménye túlmutat az alkalmazása törvényi keretein. A bűncselekményre való felbujtás ugyanis nem bűnmegelőzés és nem bűnül-dözés, hanem bűnelőidézés.¹²

A provokáció tilalmának kérdésköre a kontinentális jogrendszerekben elsősorban annak kapcsán merült fel, miszerint jogállamban megengedhető-e, hogy a jog felhatalmazást adjon rendőrtiszteknek bűncselekmények elkövetésére, vagy legalábbis lehetővé tegye megbüntetésük elmaradását az oppor-tunitás sajátos eseteként. *Jean-Paul Brodeur* szerint ha a bűnülködő hatóság tagja maga is bűncselekményeket követ el, az meglehetősen rossz hírbe hozza az igazságszolgáltatást.¹³ Egyesek szerint ez túl nagy ár az eredményes bűnülködésért, amit nem szabad megfizetni. Mások szerint elfordítja a fejét a valóságtól, aki azt hiszi, hogy e nélkül lehetséges a fedett nyomozó bevetése és a szervezett bűnözés elleni eredményes fellépés.¹⁴

A kontinentális jogrendszerű államok közül a fedett nyomozó bűncselek-ményei kapcsán Németországban bontakozott ki a leghevesebb vita a kilenc-venes évek elején. *Volker Krey* a fedett nyomozó bevetésének jogi problémá-it elemző könyvében annak a véleménynek ad hangot, hogy szinte már varázsige lett akkoriban a politikusok, a tudósok és néha még a gyakorlat képviselői által is állandóan ismételt szabály: a fedett nyomozó nem követhet el bűncselekményt.¹⁵ A gyakorlatban dolgozók többsége azonban éppen ezzel ellentétes megállapításokat tett, és azt hangsúlyozta, hogy a fedett nyomozás

¹¹ Mark Deiters: Straßlosigkeit des agent provocateur? Juristische Schulung, 4/2006., S. 302.

¹² Szalai Géza: Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról. Belügyi Szemle, 2005/6., 27. o.

¹³ Jean-Paul Brodeur: A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. Belügyi Szemle, 1997/5., 47. o.

¹⁴ Mészáros Bence: Fedett nyomozás a bűnülködésben. PhD-disszertáció, Pécs, 2011, 62. o.

http://doktori-iskola.law.ptt.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/meszaros/meszaros_ertekezes_nyilv.pdf

¹⁵ Volker Krey: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 1993, S. 62.

nem képzelhető el bűncselekmények megvalósítása nélkül. Az akkori viták gerjesztette légkörben jelent meg *Gerold Koriath* volt fedett nyomozó „önleplező” cikke a *Kriminalistik* című bűnügyi szaklapban, ebben az egymás után megjelenő érveléseket képmutatónak minősítve egy sor, általa szolgálat közben elkövetett bűncselekményről (magánlaksértés, bűnpártolás, ittas járművezetés, bűnsegély kábítószerrel visszaélés és orgazdaság esetében) számolt be, összességében kb. 420 év szabadságvesztésnyi bűncselekményért tartva felelősnek magát.¹⁶

A hatályos magyar szabályok nem tartalmaznak konkrét felhatalmazást, miszerint a fedett nyomozó szolgálatával összefüggésben bűncselekményt követhetne el, a törvény azonban meghatározott esetekben büntetlenséget enged. E kérdéskör szabályozásának, véleményem szerint, kizárólag a büntetőeljárásról szóló törvényben lehet helye, mégis a rendőrségi törvény is rendelkezik róla (ráadásul eltérő tartalommal). A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 67/A § (1) bekezdése szerint bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, vagy a nyomozást megszünteti, ha a 64. § (1) bekezdésének *f*) pontja szerint a bünszervezetbe beépült fedett nyomozó által a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál, és az *jelentősen meghaladja* az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket. A (3) bekezdés szerint az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 175. § (2) bekezdése szerint bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, a Be. 192. § (2) bekezdése szerint pedig a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó [178. § (2) bek.] gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek *jelentősebb*, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik. A 175. § (6) bekezdése, illetve a 192. § (3) bekezdése szerint a feljelentés nem utasítható el, illetve a nyomozás nem szüntethető meg, ha a fedett nyomozó megalapozottan gyanúsítható más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével.

Az Rtv. többek által aggályosnak tartott hivatkozott szabálya kiállta az alkotmányosság próbáját, vizsgálatával kapcsolatosan az Alkotmánybíróság

¹⁶ Gerold Koriath: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. Kriminalistik, 6/1992., S. 370–389.

2007. május 21-én kelt, 135/B/2006/A. határozatában azt állapította meg, hogy az nem alkotmányellenes, ugyanis nem enged feltétlen büntetlenséget a fedett nyomozónak, az általa kimerített tényállás esetén is az ügyész dönt az Rtv. 67/A §-ának alkalmazhatóságáról, és így tartalmilag arról, hogy megindítja, illetve folytatja-e a nyomozást a fedett nyomozóval szemben. A határozathoz a *Lévay Miklós* alkotmánybíró által fűzött különvélemény szerint az Rtv. 67/A § (1) bekezdésének alkotmányellenességét meg kellett volna állapítani és a támadott rendelkezést meg kellett volna semmisíteni, mert sérti az alkotmány 2. § (1) bekezdéséből következő jogbiztonság követelményét és az 54. § (1) bekezdésében védett élethez való jogot. Álláspontja szerint az Rtv. vizsgált rendelkezése a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmények büntetethez való jogát – az élet szándékos kioltásával járó esetek kivételével – kiveszi a büntetőeljárás és a büntető anyagi jog általános szabályai alól, s a gondatlan emberölésig bezárólag a büntetlenség vizsgálatát az ügyész diszkrecionális jogkörébe utalja. E diszkrecionális jogkör gyakorlásának szempontjai azonban a jogbiztonság követelményét kielégítő módon a törvényben nem tisztázták. Sem az Rtv., sem más jogszabály nem írja körül a fedett nyomozó alkalmazásának esetkörét [ellentétben például a német büntető-eljárásjogi törvény (StPo) 110.a–110.e §-ával], nem határozza meg az ennek során általa végezhető feladatokat. Sőt, a törvényhelyen szereplő utalt szabály, az Rtv. 64. § (1) bekezdése, illetve ennek további utaló rendelkezése e titkos eszköz igénybevételét olyan indokok alapján is lehetővé teszi, amelyek nem vagy csak nagyon áttételesen kapcsolhatók az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez. Ezáltal értelmezhetetlenné válik az Rtv. 67/A § (1) bekezdésében foglalt „szolgálati feladatteljesítés” során feltétel és hasonlóképpen meghatározhatatlanná az egyébként is tág határok között mozgó bűnüldözési érdek fogalma. Ebből következően viszont a bűnüldözési érdek és az állam büntetőjogi igényének összemérésére is csupán ellenőrizhetetlen szempontokon alapuló esetlegességgel kerülhet sor. Az Rtv. szerinti, a differenciált szabályozást nélkülöző, a normavilágosság követelményének meg nem felelő és így az önkényes jogalkalmazás lehetőségét megerősítő megoldás ezért az alapjogok, de mindenekelőtt az élethez való jog szükségételen, illetve az élet elvételéig terjedő megengedhetetlen korlátozásához vezet.

Magam is egyetértek Lévay Miklós véleményével, miszerint a fedett nyomozók által elkövetett bűncselekmények legalizálásának lehetősége oda vezethet, hogy elmosódik a határ a bűnüldözés törvényes és illegális eszközei között, ami végső soron megkérdőjelezi a büntetőeljárás bizonyítás törvé-

nyességét, s ezáltal az alkotmányban ugyancsak védett tisztességes eljárás érvényesülését.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó döntései

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Teixeira de Castro v. Portugal*-ügyben hozott 1998-as döntésében – amely e területen a legnagyobb hatást gyakorolta az egyes országok ítélkezési gyakorlatára – megállapította, hogy a rendőrség fedett nyomozói megfosztották a terheltet a tisztességes eljáráshoz való jogától, amikor a vonatkozásában fennálló alapos gyanú hiányában bűncselekmény elkövetésére bírták rá. Az EJEK végső következtetése az volt, hogy az ügyben eljáró fedett nyomozók tevékenysége túlmént a fedett nyomozói ténykedés határán, mivel *ők ösztönözték a bűncselekmény elkövetését, és nem utal semmi arra, hogy az a fellépésük nélkül megtörtént volna*. Ez a fellépés és annak felhasználása a terhelt ellen folyó büntetőeljárásban azt jelentette, hogy már a kezdetektől egyértelműen megfosztották *Teixeira de Castrót* a tisztességes eljárástól, következésképpen megsértették az Emberi jogok európai egyezménye 6. cikkének 1. pontját. A bíróság álláspontja szerint a közérdek nem igazolhatja a rendőrségi felbujtás következtében beszerzett bizonyítékok felhasználását. Az ítéletben a következő, vizsgálatra érdemes faktorok szerepelnek:

- A fedett nyomozók bírói felügyelet mellett ténykedtek?
- Volt a nyomozóknak okuk a vádlottat gyanúsítani?
- Volt folyamatban operatív nyomozás?
- Ismert volt a terhelt személye a nyomozók előtt?
- Alapvetően passzívan viselkedtek a nyomozók?
- Elkövették volna a bűncselekményt a nyomozók fellépése nélkül is?

Az ügyben minden kérdésre nemleges volt a válasz. De nem tudható, hogy ezek a faktorok milyen kapcsolatban állnak egymással, és egyenrangúak-e, például ha minden ugyanígy történt volna, de egy jóváhagyott akció keretében és lett volna folyamatban operatív nyomozás a terhelt ellen, akkor is megállapították volna-e az egyezmény megsértését.¹⁷

¹⁷ Kevin Kerrigan: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties*, 3/1998., p. 259.

A döntés kapcsán egyesek szerint mégis az a fő kérdés, hogy önmagában az agent provocateurként való fellépés okozta-e a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértését, vagy a felbujtói magatartás és az abból származó bizonyítékok felhasználása együttesen vezetett-e erre az eredményre. A strasbourgi bíróság ítéletének szövege, miszerint a fedett nyomozók fellépése már a kezdetektől (*right from the outset*) – amikor még bizonyítékok felhasználásáról szó sem volt – megfosztotta Teixeira de Castrót a tisztességes tárgyalástól, arra enged következtetni, hogy a bíróság álláspontja szerint a törvénytelen felbujtás nyomán megvalósuló bűncselekményre vonatkozó bizonyíték nem lehet törvényes.

Az EJEB a 2008-as *Ramanauskas v. Lithuania-ügyben* definiálta, mit is ért hatósági felbujtáson. E szerint rendőrségi felbujtás akkor történik, ha a részt vevő rendőrtisztek – legyenek azok a biztonsági erők tagjai vagy olyan személyek, akik az utasításaikra cselekszenek – nem korlátozzák a tevékenységüket arra, hogy alapvetően passzív módon vizsgálják a bűnözői tevékenységet, hanem olyan befolyást gyakorolnak az alanyra, amely által felbujtják egy olyan bűncselekmény elkövetésére, amelyet egyébként nem követett volna el, annak érdekében, hogy lehetővé tegyék a bűncselekmény megállapítását, vagyis hogy bizonyítékokhoz jussanak és az ügyben vádemelésre kerüljön sor. A bíróság arra is rámutatott, hogy ha egy vádlott azt állítja, hogy felbujtották a bűncselekmény elkövetésére, akkor a büntetőbíróságoknak gondosan meg kell vizsgálniuk az akta anyagát, mivel *ahhoz, hogy a tárgyalás az egyezmény 6. cikkének 1. pontja értelmében tisztességes legyen, minden rendőrségi felbujtás nyomán beszerzett bizonyítékot ki kell zárni az eljárásból.*

A bíróság a *Bannikova v. Russia-ügyben* hozott döntésében hangsúlyozta, hogy a nemzeti jognak nem szabad eltérnie olyan bizonyítékok felhasználását, amelyeket állami ügynökök által elkövetett felbujtás folytán szereztek be. Ha eltéri, akkor a nemzeti jog ebben a tekintetben nem felel meg a tisztességes eljárás elvének. A bíróság álláspontja szerint a különleges nyomozati módszerek, köztük a fedett nyomozás önmagában nem sérti a tisztességes tárgyaláshoz való jogot, de a felbujtás veszélye miatt a használatát egyértelmű korlátok közé kell szorítani. A bíróság összefoglalóan is leírta az ilyen esetekben követendő elveket és vizsgálati szempontokat. A bíróság a hatósági felbujtásra való hivatkozás esetén első lépésben azt vizsgálja, hogy a bűncselekményt elkövették volna-e a hatóságok fellépése nélkül, ennek során az idézett definíciót veszi alapul. Annak eldöntésére, hogy „alapvetően passzív módon” történt-e a fedett nyomozók bevetése, a bíróság a fedett műveletről

okot adó körülményeket veszi számításba, vizsgálva az objektív gyanú megalapozottságát a tekintetben, hogy a célszemély részt vett-e korábban bűnözői tevékenységben, vagy hajlott-e bűncselekmény elkövetésére. *A hatóságoknak az eljárás minden szakaszában tudniuk kell demonstrálni azt, hogy „jó okuk” volt a fedett művelet elindítására.*¹⁸

Tilos bizonyítás

A legalitás jogállami korlátja minden olyan bizonyítási tilalom, amely akkor sem vehető igénybe, ha az egyébként sikeres bizonyításhoz vezetne. A kriminálpolitikának mérlegelnie kell, hogy a bűnüldözés eredményessége érdekében meddig gyarapítható a represszió eszköztára. Gyakorlati kérdés, hogy mikor érünk el annak a határáig, ahonnan az eszköztár bővítése már nem szolgálja az eredeti célt, ellenkezőleg, a mindenáron való bűnüldözés súlyosabb hátrányokkal jár, mint a felderítetlenül maradó jogesetek.¹⁹

A bűnüldözést az emberi jogok visszaszorítása árán javítani kívánó megoldásokról számos vizsgálat bebizonyította, hogy azok nem pusztán eredménytelenek, hanem valójában éppen az eredetileg szándékolttal ellenkező hatást érik el.²⁰ Minél drasztikusabbak – és ezen keresztül esetleg hatékonyabbak – a büntetőeljárás jogintézmények, annál nagyobb a veszélye annak, hogy a jogállami értékrendet maga az állam, bármilyen racionális okra hivatkozva is, áthágja, megsérti.²¹

A büntetőeljárás egyik legnagyobb erkölcsi, szakmai és alkotmányos dilemmája: a jogellenesen megszerzett bizonyítási eszközök és bizonyítékok felhasználhatóságának megítélése. A kérdés az, hogy a jogellenesen beszerzett, de hitelt érdemlő bizonyítékot miként lehet felhasználni az eljárásban (*fruit of the poisonous tree doctrine*). Az Egyesült Államok 1960-as évekbeli „büntetőeljárás forradalma” alapvetően a legfelsőbb bíróság által konstruált kizáró szabályokban öltött testet. A kizáró szabály lényege, hogy a bíróság nem veszi figyelembe a törvényellenesen beszerzett bizonyítékokat. A főbírák döntéseikben meglehetősen pontosan körülírták, hogy milyen feltéte-

¹⁸ Mészáros Bence: i. m. 129–130. o.

¹⁹ Bócz Endre – Finszter Géza: Kriminálisztika joghallgatónak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008, 230. o.

²⁰ Szikinger István: A büntetőhatalom és az egyéni jogok. Fundamentum, 1997/2., 101. o.

²¹ Stanislaw Walto: Die neuen Strafprozeß methoden zur Bekämpfung der organisierten Kriminalität in Polen. In: Hans-Jörg Albrecht et al. (Hrsg.): Organisierte Kriminalität und Verfassungsstaat. C. F. Müller, 1998, S. 125–126.

leket kell kielégítenie a tárgyaláson elfogadható bizonyítékok begyűjtésének. Ez a módszer természetesen azzal is összefügg, hogy Amerikában írott jogszabályok kevésbé átfogóan és részletesen rendezik a nyomozás menetét, ezért a bírói döntésekben megtestesülő iránymutatásoknak nagyobb jelentőségük van. Egyesek szerint a „forradalom” sikertelensége éppen azzal magyarázható, hogy a jogelvek nem öltöttek testet a rendőrség tevékenységét közvetlenebbül vezérlő tételes szabályokban.²²

Alkotmányos demokráciákban a bíróságok feladata az eljárás tisztaságáról való gondoskodás a törvénysértő módon szerzett bizonyítékok kizárása és más döntések, cselekvések révén. Az Egyesült Államokban a szövetségi legfelsőbb bíróság és más igazságszolgáltatási szervek is határozottan fellépnek az eljárási garanciák védelmében. Mindazonáltal ott is vita tárgya, hogy voltaképpen mi is ennek a bírói magatartásnak a konkrét alkotmányos oka és célja. A kérdést vizsgáló kutatók közül igen sokan vallják, hogy az ítélezésnek a nyomozati, általában a rendőri munkát érintő döntései levezethetők a hatalommegosztás elvéből, hiszen a bíróság nem tesz mást, mint hogy megakadályozza a nyomozókat abban, hogy elvonják a bíróság elől az érdemi döntést, mindamellett az alkotmány, különösen annak 4. kiegészítése (a törvénysértő kutatások és lefoglalások megakadályozásáról, amelyet tágran értelmeznek) szintén bírói védelem alatt áll még a törvényhozással szemben is. Ezért a bíróságok nem lépik túl a hatáskörüket, hanem alkotmányos funkciójukat teljesítik, amikor kizárják a törvényellenesen szerzett bizonyítékokat, és ezáltal kétségtelenül egyfajta szankciót alkalmaznak a jogsértő rendőrökkel szemben.²³ Egyes döntések a közhatalom példamutatására, sőt nevelő szerepére hivatkoznak akkor, amikor kifejtik, hogy az igazságszolgáltatás nem hagyhat jóvá törvénysértést, mert azzal azt közvetítené az embereknek, hogy nem mindig kell követni a jogszabályokat. Az igazságszolgáltatás tisztaságának megővésén túlmenően felvetődik a rendőri magatartás befolyásolásának, a törvényszegő magatartás visszaszorításának lehetősége is a bizonyítékokat kizáró döntések hatásaként.²⁴ Vannak azonban olyan vélemények is, amelyek szerint az igazságszolgáltatásnak a szűkebb értelemben vett jogalkalmazás körében kellene maradnia, ezért nem vindikálhat magának semmiféle „fel-

22 Vö. Craig M. Bradley: *The Failure of the Criminal Procedure Revolution*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993, pp. 37–38.

23 Timothy Lynch: *In Defense of the Exclusionary Rule*. *Cato Policy Analysis*, no. 319, 1 October 1998. Hivatkozta: Bólyai János – Szikinger István: *A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban. A magyar eljárási reform. Rendészeti Szemle, 2006/7–8.*, 43. o.

24 Joseph Casaccio: *Illegally Acquired Information, Consent Searches and Tainted Fruit*. *Columbia Law Review*, May 1987, pp. 842–857. Hivatkozta: Bólyai János – Szikinger István: *Uo.*

ügyeleti” vagy ilyen jellegű hatáskört a végrehajtó hatalom körébe tartozó rendőrséggel és más büntülőző szervekkel szemben.²⁵

A kizáró szabályok nem csupán Amerikában szolgálják a rendőrségi túlkapások visszaszorítását és az eljárás tisztaságát. A bizonyítékok megszerzését és felhasználását szélesebb körben, tételesebben szabályozó kontinentális jogrendszerek is alkalmazzák.²⁶ A *Németországban* kibontakozó jogállameszme alkotmányos tartalmi elemeinek felerősödése magával hozta a büntetőeljárás garanciális szabályok elvi általánosítását. Ezek sorába tartozik a bizonyítékok értékelésének tilalma arra tekintettel, hogy az anyagi igazság csak annyiban érvényesülhet, amennyiben az az eljárás eltérő érdekű résztvevőinek érdekeire és az erkölcsi elvárásokra tekintettel van.²⁷ A huszadik század elején kidolgozott tétel tehát Németországban is az igazságszolgáltatás tisztaságára helyezi a hangsúlyt. A későbbiekben azonban ott is megfogalmazódott, hogy súlyos bűncselekmények büntetlenül maradása esetleges kisebb technikai hibák elkövetése miatt nem egyeztethető össze a jogállam lényegével.

Dániában az igazságszolgáltatásról szóló törvény 746. cikkének 1. bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a bíróság a rendőrség nyomozati intézkedéseivel kapcsolatos jogvitákat is eldönti a terhelt és a védő jogainak érvényesülését érintő kérdésekkel együtt. A *holland* büntetőeljárás törvény 359/a szakasza többféle lehetőséget kínál az eljárási jogsértések bírósági szankcionálására, ezek közé tartozik a büntetés enyhítése, de a vád elutasítása is. *Portugáliában* maga az alkotmány rendelkezik a büntetőeljárás garanciái körében a bizonyítás törvényességéről. A 32. cikk (6) bekezdése szerint minden olyan bizonyíték semmisnek tekintendő, amelyet a következő törvénysértések valamelyike útján szereztek meg: kínzás, kényszer, a személy fizikai vagy morális sérthetlenségének semmibe vétele, visszaélés, a magánéletbe való meg nem engedett beavatkozás, a lakásba való behatolás lehetőségének, a levelezés és a telekommunikációs kapcsolatok titkosságának megsértése. *Angliában*, illetve az *Egyesült Királyságban* a rendőrségről és a büntetőeljárásról szóló 1978-as törvény 78. cikkének (1) bekezdése mérlegelési jogot ad a bíróságoknak a törvényellenesen szerzett bizonyítékok kizárására. A pusztán formai okok tehát nem lehetetlenítik el az eljárás lefolytatását. A gyakor-

25 Timothy Baughman: The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations. The Law Review of Michigan State University Detroit College of Law, Autumn, 1999, pp. 701–729. Hivatkozva: Bólyai János – Szikinger István: Uo.

26 Vö. Walter Pakter: Exclusionary Rules in France, Germany, and Italy. Hastings International and Comparative Law Review, 1/1985., pp. 1–57.

27 Ernst von Beling: Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess. Schletter, Breslau, 1903, S. 33.

lat elemzése azt mutatja, hogy a bíróságok alapvetően a tisztességtelenül, vagyis jogellenesen a vád előnyére végrehajtott cselekmények, illetve azok eredményei esetében élnek a kizárás jogával.²⁸ A különböző országok szabályozásában közös, hogy az emberi szabadságjogokba történő súlyos beavatkozás teszi a bizonyítékot alkalmatlanná a felhasználásra.

Az Európai emberi jogi egyezmény nem tartalmaz eligazítást a törvénytől szerzett bizonyítékok sorsáról, a strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság a kérdés eldöntését a nemzeti törvényhozásra bízta.²⁹ A bizonyítás szabadságának azonban korlátot állít az egyezményben garantált jogok tiszteletének kötelezettsége, és a strasbourgi szervek hatásköre kiterjed annak megítélésére, hogy az eljárás – egészét tekintve – megfelelt-e a tisztességes eljárás követelményének.³⁰ A strasbourgi bírák közül többen is sürgetik, hogy a bíróság határozottabban követelje meg az emberi jogok sérelmével szerzett bizonyítékok kizárását.³¹

A magyar büntetőeljárás törvény 1989 óta tartalmazza³², hogy a rendelkezéseivel ellentétesen lefolytatott bizonyítás eredménye bizonyítékként nem vehető figyelembe. Az 1973. évi I. törvény általánosan kizárta a törvény rendelkezéseivel ellentétes bizonyítás eredményeinek elfogadását. A hatályos Be. 78. § (4) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával, jogszabályt sértve szerzett meg. A „más tiltott módon” való bizonyítékszerzés elutasítása tágitja ugyan a kört, mégis valószínűsíthető, hogy a bírói gyakorlat az ügyek eredményes befejezése érdekében szűk körben fogja alkalmazni a törvényellenesen megszerzett bizonyítási eszközökből származó tények figyelmen kívül hagyásának lehetőségét.³³ A bíróságoknak e körben pusztán annyit szükséges vizsgálniuk, hogy a jogállamiság legalapvetőbb követelményei teljesülnek-e, azaz a vonatkozó büntetőjogi előírásokat ésszerű módon, a tisztességes eljáráshoz való jogra és az önkényesség általános tilalmára is figyelemmel tartják-e.³⁴

28 Bólyai János – Szikinger István: i. m. 45–46. o.

29 „Ezért a Bíróság nem zárhatja ki elvi élel és általánosságban, hogy az ilyen bizonyítékot felhasználják.” Schenk v. Switzerland 10862/84 (12/07/1988), A140.

30 Bárd Károly: Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 230. o.

31 Bárd Károly: A magánszférához való jog és a bűnüldözés határai. Magyar Jog, 2011/5., 272. o.

32 Az 1989. évi XXVI. törvény 5. §-a iktatta be az akkor hatályos 1973. évi I. törvénybe.

33 Szikinger István: i. m. 104. o.

34 Vadász Viktor: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. Ügyészek Lapja, 2009/6., 14. o.

A rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervének titkos információgyűjtő tevékenysége

A rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervének kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalanéletvitel-ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról szóló 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 1. § (1) bekezdése szerint a kormány a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervként a Nemzeti Védelmi Szolgálatot (a továbbiakban: NVSZ) jelöli ki. A kormányrendelet szerint az NVSZ bünfelderítést, megbízhatósági vizsgálatokat és kifogástalanéletvitel-ellenőrzéseket folytat.

Az Rtv. 7. § (2) bekezdése szerint a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv nyomozó hatósági jogkört nem gyakorol, ezért, ha feladatai ellátása során bűncselekmény elkövetésének gyanúját észleli, a (3) bekezdés alapján haladéktalanul feljelentést kell tennie a nyomozás teljesítésére hatáskörrel és illetékességgel felruházott nyomozó hatóságnál vagy az ügyésznél, és át kell adnia az általa összegyűjtött adatokat. A 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 6. § (1) bekezdése szerint az NVSZ felderítő tevékenységét a nyomozás elrendeléséhez szükséges gyanú megállapításáig vagy kizárásáig folytatja.

Tekintettel arra, hogy a nyomozás elrendeléséhez jelenleg bűncselekmény egyszerű gyanúja szükséges, kérdés, hogy milyen szintű bűncselekményre utaló gyanú esetén folytat bünfelderítési tevékenységet az NVSZ. A bűncselekmény gyanúja és a bűncselekmény alapos gyanúja közötti megkülönböztetés elhagyása a hatályos eljárási törvényből a felderítés és a nyomozás közötti határt „légiessé” tette, ily módon súlyos jogbizonytalanságot teremtve abban, hogy mikor van helye titkos információgyűjtésnek, illetve mikor kell elrendelni a nyomozást. Az NVSZ bünfelderítő tevékenysége is feltételez egyfajta bűncselekményre utaló gyanút, e nélkül ugyanis, véleményem szerint, nem bünfelderítésről, hanem bűnmegelőzésről beszélhetünk. Kérdés, ha van bűncselekménygyanú, akkor milyen szempontok adnak eligazítást arra, hogy az Rtv. szerinti rendészeti felderítés induljon, avagy a nyomozás keretében titkos adatgyűjtésre kerüljön sor. Ha pedig az előbbi következik be, milyen eljárási feltételeknek a meglétében szükséges átvinni a felderítést nyomozásba? Ez idő szerint semmiféle normatív eligazítás nincs arra, hogy mikor melyik bizalmas eljárási formát választhatja a nyomozó hatóság vagy az ügyész a feltételezett bűncselekmény felderítésére vagy megszakítására. A

helyzetet csak tovább bonyolítja, hogy vannak nyomozó hatósági jogosítványokkal nem felruházott felderítő szolgálatok, amelyek titkos információgyűjtést igen, de titkos adatgyűjtést már nem folytathatnak.³⁵ Idesorolható valamennyi nemzetbiztonsági civil és katonai hivatal, a nemzetbiztonsági szakszolgálat, végül pedig a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának³⁶ utódja, a Nemzeti Védelmi Szolgálat.

Frankberger Ferenc, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának volt vezetője szerint, ha a felderítést és a nyomozást elválasztjuk egymástól, akkor számot kell adni arról, hogy bizonyos súlyos bűncselekményre utaló információk mikor teszik lehetővé a bűncselekmény gyanújának megállapítását, és ebben az esetben nyomozásnak van helye, illetve mikor indokolt a nyomozást megelőző titkos eszközöket is felhasználó informálódás. Számos olyan értesülés, gyanúk keletkezhet, amely megalapozza a szolgálat beavatkozását, de a nyomozás elrendeléséhez még nem elegendő. Ellenkező esetben a bűnügyek sokaságával árasztanak el a nyomozó hatóságokat. A büntetőeljárás terhével sújtóan olyan gyanúba keveredő személyeket, akiknek véltensége a felderítés idején megnyugtatóan tisztázható. A nyomozást megelőző felderítés lehetőségét ad az elsődleges információk alaposabb ellenőrzésére anélkül, hogy a büntetőeljárás-jog által biztosított kényszerítő eszközöket igénybe kellene venni. Vannak továbbá olyan nemzetközi tapasztalatok, hogy azokban az országokban, amelyekben a bűncselekményre utaló bármilyen információ csak a nyomozás keretei között ellenőrizhető, az eljárási garanciák e primátusa gyakran a célszerűség ellen hat, és azokat terheli meg, akiknek a jogait a garanciáknak szolgálniuk kellene. Frankberger

35 Finszter Géza: A titkos adatgyűjtés kriminalisztikája. In: Farkas Ákos (szerk.): Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 138. o.

36 A Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvénytől kapott felhatalmazás alapján a 4/1995. (V. 4.) számú kormányrendelet alapította meg, az igazságügyi és rendészeti miniszter irányítja. Feladata a rendőrség, a katasztrófavédelem hivatásos szervei, az állami és hivatásos önkormányzati tűzoltóság, a vám- és pénzügyőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, továbbá az érintett minisztériumoknak a felsorolt szervek irányításával és ellenőrzésével kapcsolatos szervezeti egységei belső bűnmegelőzési célú ellenőrzése és a bünfelderítés. Bűnmegelőző tevékenysége során kezdeményezi a bűncselekmények folytatásának megszakítását, feltárja a bűncselekményeket lehetővé tevő körülményeket. Nyomozó hatósági jogköre nincs, felderítő tevékenységét a rendőrségi törvényben szabályozott titkos információgyűjtésben felhasználható erőkkel és eszközökkel végzi. A Sólyom László köztársasági elnök által a korrupció problémájának elemzésére 2008 novemberében felállított Bolcsék Tanácsának *Szárny és teher* című ajánlása szerint a korrupció elleni hatékony küzdelemhez az intézményrendszer oly módon történő átalakítása indokolt, hogy a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat a legfőbb ügyész irányítása alá kerüljön, megteremtve ezzel az ellenőrzés szervezeti függetlenségét és politikamentességét. http://bolcsекtanacsa.solyomlaszlo.hu/Szarny_es_teher.pdf

hangsúlyozza azonban, hogy tilos a mindenkire kiterjedő „szűrő-kutató” módszer, amely abból a feltételezésből indul ki, hogy mindenki gyanús. Ugyancsak elfogadhatatlan a végtelenbe nyúló ügyfeldolgozás, amely azzal a kockázattal jár, hogy elveszíti időszerűségét, valós bűncselekmények nem lepleződnek le, miközben időbeli korlátok nélkül alkalmaznak olyan jogkorlátozást, amelyre racionális magyarázatuk nincsen. Frankberger a felderítés számára nem tud elgondolni más célt, csak annak tisztázását, hogy fennáll-e, vagy hiányzik az állam büntetőigénye. Ez jelentheti egyfelől a gyanú kizárását, másfelől pedig a nyomozás elrendelésének megalapozását. Olyan titkos felderítést a jogállam nem visel el, amely kompromittáló adatok készletező gyűjtésére, hatalmi aspirációk alátámasztására vagy személyes ambíciók kielégítésére irányulhat. Álláspontja szerint a szoros ügyészégi felügyelet, a bírói és az ügyészi engedélyezési jogkör, a nyílt eljárást megalapozó információk folyamatos ellenőrzése hatékony eszköz a célhoz kötöttség elvének megtartásához.³⁷

Szikinger István azonban arra hívja fel a figyelmet, hogy nem ritka, hogy a nyomozás alapjául szolgáló bűncselekménygyanú bizonyosan fennáll, a nyomozás elrendelése valamely magasabb rendű érdek miatt mégis várat magára. A büntetőeljárás garanciális jellege számos tényező következtében erősebb, mint a kevésbé formalizált közhatalmi tevékenységeké, ez pedig nem kismértékben annak tulajdonítható, hogy az egész folyamat bírósági tárgyalásba torkollik, és ez alkalmas rá, hogy az alapjogok érvényesülése szempontjából is felülbírálja a bűnüldöző szervek addigi munkáját. Mindebből következik, hogy lényeges alkotmányos kérdés a büntetőeljárás megindításának kezdőpontja, továbbá az, hogy a bírósági befejezés csak az alapjogok korlátozására irányadó feltételek megléte esetén maradjon el. Nincs lehetőség bűncselekmények hosszabb ideig való eltűrésére, még a „keresztapa” felderítésének reményében sem. A törvényi feltételek (bűncselekmény gyanúja, illetőleg személyre irányuló megalapozott gyanú) fennállása esetén meg kell indítani az eljárást. Nem megengedhető az alvilággal való együttélés, még kevésbé az, hogy a beépülő rendőrök maguk is eljussanak a kriminalitásig.³⁸

Sléder Judit A büntetőeljárás megindítása című doktori értekezésében kimerítően elemzi a témát. Álláspontja szerint a gyanú meglétét nem kell bizonyítéknak alátámasztania, ahhoz elegendő bármilyen objektív tény, adat, amelyből levonható az a logikai következtetés, hogy az észlelt esemény, cse-

37 „...számomra iránymutató a legitím cél meghatározása”. Interjú dr. Frankberger Ferencsel, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatának vezetőjével. *Rendészeti Szemle*, 2009/4., 41–44. o.

38 Szikinger István: i. m. 102. o.

lekmény egyik oka lehetett büntetendő emberi magatartás is. A nyomozás megindításához elegendő tehát annak a feltételezése, feltevése, hogy a hatóság tudomására jutott emberi magatartás feltehetően bűncselekmény, és ezt a feltevést kellő számú vagy minőségű adat meg is erősíti.³⁹

A megbízhatósági vizsgálat

A megbízhatósági vizsgálat az agent provocateur, a fedett nyomozó által elkövetett bűncselekmény, a tilos bizonyítás és a büntetőeljáráson kívüli bűnfelderítési célú titkos információgyűjtés jogelméleti problémáit egyesítő jogintézmény.

Az ismertetett jogállami követelménnyel összhangban lévő magyar szabályozás szerint az Rtv. 64. § (1) bekezdés b) pontja alapján fedett nyomozó kizárólag bűnüldözési célból, vagyis konkrét bűncselekmény gyanúja esetén járhat el, bűnmegelőzési célból nem, és az ismertetett szakirodalmi álláspontot követő gyakorlat szerint szolgálata teljesítése közben más bűncselekmény elkövetésére nem bujthat fel. Ha mégis megteszi, az a saját büntetőjogi felelősségre vonásához, illetve a felbujtott személy büntetőjogi felelősség alóli mentesüléséhez vezethet.⁴⁰

2011. január 1-jétől azonban egy új jogintézménnyel „gazdagodott” a hazai titkos felderítés, méghozzá a megbízhatósági vizsgálatlal. E jogintézmény keretében a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljáró tagja, aki bár a törvény nem így hívja, de lényegében⁴¹ fedett nyomozó, a legtágabb értelemben vett bűnmegelőzési célból, bárminemű büntetendő magatartásra utaló tény, adat, körülmény hiányában is gyűjthet titokban információkat a célszemélyről annak megállapítása érdekében, hogy az eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ráadásul e vizsgálata során a célszemélyt bűncselekmény elkövetésére is felbujthatja, és sikeres felbujtás esetén ő maga mentesül a büntetőjogi felelősségre vonás alól, míg a felbujtott személy büntetőjogi felelősségre vonható.

39 Sléder Judit: A gyanú és a megalapozott gyanú jelentősége a büntetőeljárásban. In: Adám Antal (szerk.): PhD Tanulmányok 2. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskola, Pécs, 2004, 234. o.

40 Vö. Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.161/2009/17. számú döntése.

41 Ezt támasztja alá az is, hogy megfelel az Rtv. 68/F § e) pontja szerinti fedett nyomozó fogalmi elemeinek. Fedett nyomozó: a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kiletét leplező rendőr.

A megbízhatósági vizsgálat célja, álláspontom szerint, lényegében bűnmegelőzés. Bűnmegelőzési célból pedig 2011. január 1. előtt is mód volt titkos információgyűjtés folytatására az Rtv. szerint. Jóllehet, bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésre és fedett nyomozó alkalmazására nem, mivel ezek akkor is és most is bűnüldözési célból alkalmazhatók, vagyis bűncselekmény egyszerű gyanúját feltételezik. A megbízhatósági vizsgálat bevezetésével tehát a jogalkotó felhatalmazást adott a rendőrségnek „fedett nyomozó” igénybevételére bűnmegelőzési célból is, miközben e személyre nem vonatkoznak azok a korlátok, tilalmak, amelyek a fedett nyomozóra (például hogy nem lehet felbujtója bűncselekménynek). Sőt a jogalkotó meghatározott bűncselekmények elkövetésére egyenesen feljogosítja, abból a célból, hogy az ellenőrzött személy ellen terhelő bizonyítékokat gyűjtsön, amely bizonyítékok mindezek okán nem esnek a jogellenesen beszerzett bizonyítók fogalma alá, vagyis azok büntetőeljárásban történő felhasználását nem tiltja a büntetőeljárás törvény.

Felmerül a kérdés: a Nemzeti Védelmi Szolgálat megbízhatósági vizsgálat keretében eljáró tagjára miért vonatkoznak sokkal „megengedőbb” szabályok, mint a bűnüldözési érdekből eljáró fedett nyomozóra? Kérdés továbbá, hogy ha egy védett állományhoz tartozó személy vonatkozásában felvetődik annak gyanúja, hogy például vesztegetés(ek)e)t követ(ett) el, akkor ki és mi alapján dönti el, hogy megbízhatósági vizsgálat, vagy fedett nyomozó igénybevételével (esetleg más eszközökkel és módszerekkel) bűnfelderítési/bűnüldözési célú titkos információgyűjtés induljon ellene, avagy nyomozás keretében alkalmazott fedett nyomozó derítse fel az esetet. A Be. 6. § (1) és (2) bekezdése alapján bűncselekmény gyanúja esetén a nyomozást el kell rendelni, ennek ellenére a gyakorlat mást mutat. A büntügyi titkos felderítés és nyomozás annak ellenére elkülönül, hogy materiális feltételük azonos (bűncselekmény egyszerű gyanúja). A gyakorlatban akkor kerül sor nyomozás elrendelésére, ha a titkos felderítés során a bűncselekmény gyanúját megalapozó bizonyítékokat sikerül beszerezni. Mindebből kitűnően sejthető, hogy ha egy védett állományhoz tartozó személy vonatkozásában felmerül annak gyanúja, hogy például vesztegetés(ek)e)t követ(ett) el, akkor első ízben megbízhatósági vizsgálatot fognak elrendelni ellene, hiszen a korrumpálható személyek esetén könnyebb egy újabb vesztegetést kiprovokálni, mintsem a korábbi cselekményeket felderíteni, bizonyítani. A probléma azonban az, hogy erősen vitatott a kiprovokált bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősségre vonhatóság jogállami elvekkel való összeférhetősége.

Ha a megbízátsági vizsgálat során a célszemély rendőri provokáció következtében bűncselekményt követ el és emiatt a hazai bíróság elítéli – ami a korábban kifejtettek szerint nem is bizonyos –, lehetséges, hogy a strasbourgi Európai Emberi Jogi Bíróság egyezményesértést fog megállapítani, mondván, hogy „nem utal semmi arra, hogy a bűncselekmény megtörtént volna a fedett nyomozó fellépése nélkül”, továbbá „a hatóságnak nem volt »jó oka« a fedett művelet elindítására”. A megbízátsági vizsgálat a közszolgálat, valamint a hivatásos szolgálat ellátásának jogszerűségét, a feladat ellátása során tanúsított magatartást, az intézkedési és munkaköri kötelezettség teljesülését vizsgálja, tesztjelleggel, preventív módon ellenőrzi a hivatásos és a közszolgálat etikai integritását. Elrendelésének tehát nem feltétele semmilyen „jó ok”, a védett állományon belül bárkivel szemben bármikor elrendelhető. Ez egyébként a szükségesség–arányosság alapjogi tesztnek való megfelelés szempontjából is problémás.

Az Alkotmánybíróság már a kilencvenes évek elején kialakította az alkotmányos büntetőjoggal szemben támasztható követelményeket, hangsúlyozva a garanciák jelentőségét és azt, hogy a jogsértések ellen nem lehet jogsértő módon felvenni a küzdelmet, az esetleges eredménytelenség következményeit pedig az államnak magának kell viselnie, mert a történelmi tapasztalatok szerint ez kevesebb kárt okoz a közösségnek, mintha maga az állam kezdene el bűnöző módjára cselekedni. Ezt a meggyőződést közvetíti a szükségességi és arányossági teszt, amelynek során az vár igazolásra, hogy valamely alapjog korlátozása egy másik alapjog védelmében indokolt-e.⁴²

A szükségességi–arányossági teszt alkalmazásakor a bíróságok a korlátozás alkotmányos indokoltságának keresése közben annak önkényességét akarják kizárni. Ahhoz, hogy az alapjogok korlátozása ne legyen önkényesnek minősíthető, a teszt szerint a következő feltételeknek kell teljesülniük: a korlátozásnak valamilyen kényszerítő oka kell, hogy legyen, például egy másik alapjog érvényesíthetősége. Ennek a célnak arányban kell állnia a megvalósítása érdekében alkalmazott korlátozással. A törvényi korlátozásnak alkalmasnak kell lennie a cél elérésére. A törvényhozó azonban köteles az alkalmas eszközök közül a legenyhébbet kiválasztani.⁴³ Az Alkotmánybíróság 20/1990. (X. 4.) AB határozatából kiolvasható: „Az Alkotmánybíróság 1990 óta folytatott gyakorlata szerint az állam akkor nyúlhat az alapvető jog

42 Finszter Géza: Rendvédelemről szóló alkotmánybírósági határozatok elemzése. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 44. OKRI, Budapest, 2007, 12. o.

43 Halmai Gábor: Alapjog-korlátozás és erőszak-monopólium. Rendészeti Szemle, 2008/11., 9. o.

korlátozásának eszközehez, ha másik alapjog védelme vagy érvényesülése, illetőleg egyéb alkotmányos célok védelme ezt szükségessé teszi, és a korlátozás csak olyan mértékű lehet, amely a korlátozással elérni kívánt céllal arányban áll.”

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a bűnüldözés, bűnmegelőzés és a nemzetbiztonság érdeke szükségessé teheti az alkotmányban garantált alapjogok korlátozását. Az AB több határozatában a bűnmegelőzéshez fűződő érdeket a jogállamiságból következő olyan alkotmányos célként ismerte el, amelynek garantálása érdekében még egyes alapjogok korlátozása sem zárható ki. Minden esetben hangsúlyozta azonban, hogy ezen alkotmányos cél megvalósítása érdekében sem adható fel a jogállamiság, a jogbiztonság követelményrendszere és az állam szervei nem kaphatnak túl széles, bizonytalan tartalmú felhatalmazásokat az általános, elvont értelemben vett bűnmegelőzés érdekében.⁴⁴

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módon reagálhat. A jogállam jogrendje senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek ugyanis alapjogként mindenkit megilletnek. Jogállami értékrend alapján jogállami garanciák mellőzésével még igazságos követelés sem érvényesíthető. Az igazságosság és az erkölcsi indokoltság lehet ugyan motívuma a büntetendőségnek, a büntetést érdemlőségnek, de a büntetethőség jogalapjának alkotmányosnak kell lennie. A jogbiztonság – az Alkotmánybíróság értelmezésében – az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatók és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatók legyenek. A jogállamiság és a jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák. Ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működik alkotmányosan a jogszolgáltatás.⁴⁵

A megbízhatósági vizsgálat keretében a Nemzeti Védelmi Szolgálat eljáró tagja abból a célból, hogy ellenőrizze, hogy a vizsgálattal érintett személy elegendő tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének, egy sor olyan jogsértést követhet el törvényi felhatalmazás alapján, amely oly mértékben veszélyes a társadalomra, hogy törvényi felhatalmazás (jogellenességet kizá-

⁴⁴ 20/1997. (III. 19.) AB határozat; 24/1998. (VI. 9.) AB határozat; 13/2001. (V. 14.) AB határozat; 47/2003. (X. 27.) AB határozat.

⁴⁵ 11/1992. (III. 5.) AB határozat.

ró ok) híján bűncselekménynek minősülne, valamint jogosult az érintett magánszféra tiszteletben tartásához való jogának erőteljes korlátozására a titkos információgyűjtés bírói engedélyhez nem kötött eszközei, illetve módszerei igénybevitelével (például megfigyeléssel, hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló eszközökből információ gyűjtésével), továbbá jogosult a célszemélyt provokálni, bűncselekményre felbujtani, elvileg akár akkor is, ha az munkája során egyébként a lehető legkifogástalanabb magatartást tanúsítja. Megítélésem szerint az ilyen súlyú jogkorlátozással nem áll arányban a jogintézmény célja, a védett állományba tartozó személyek hivatali kötelezettsége teljesítésének ellenőrzéséhez fűződő társadalmi érdek. Ilyen súlyú jogkorlátozásra még bűnüldözési érdekből is csak kivételesen van alkotmányosan lehetőség, ezért véleményem szerint a megbízhatósági vizsgálat jelenlegi szabályozása a szükségesség–arányosság teszten elbukna, nem állná ki az alkotmányosság próbáját.

A jogintézmény abból a szempontból is aggályos, hogy a hatályos Be. szerint a büntetőeljárásban bizonyítékként fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság – jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva – a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetve beszerzett. Ez tulajdonképpen önmagában teljesen természetesnek tekinthető, mindössze egyetlenegy vonatkozásban jelent problémát. Ha ugyanis éppen az eljárási garanciák megkerülése céljából hoznak létre olyan jogintézményeket, amelyek nem tartoznak a büntetőeljárás törvény hatálya alá, akkor az ilyen lényegében önkényes beavatkozás eredményét be lehet vinni a processzusba anélkül, hogy a jog formálisan sérelmet szenvedne.⁴⁶ Az alkotmányos büntetőjog értelme és funkciója éppen az, hogy alkotmányos védelemben részesítse a garanciális intézményeket és kizárja a garanciaellenes törvényi módosításokat.⁴⁷

Úgy gondolom, a visszaszorítandó aktív rendőri technikák megítélése kapcsán nem hagyható figyelmen kívül az a három körülmény sem, amelyre *Miskolci László* hívja fel a figyelmet. Az első, hogy a véletlenszerű próbátételek gyakorlata a rendelkezésre álló – sosem elégséges – erőforrások pazarlását idézi elő, továbbá rendkívül hatékony eszközt jelenthet esetleges politikai vagy egyéb indíttatású visszaélésekre, ezért nem lehet megengedni, hogy a hatóságok ténybeli alap nélkül, saját tetszésük szerint válasszák ki az aktív

⁴⁶ Szikinger István: i. m. 103. o.

⁴⁷ Szabó András: Büntetőjogi dogmatika – alkotmányjogi dogmatika. In: Farkas Ákos – Görgényi Iлона – Lévai Miklós (szerk.): Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Bibo Kiadó, Miskolc, 1997, 101. o.

rendőri tevékenység célpontjait. Az aktív rendőri fellépés másik káros hatása lehet, ha olyan személyeket bírnak rá bűncselekmény elkövetésére, akik a rendőri ráhatás nélkül nem követtek volna el ilyen cselekményt, s így az állam nem visszaszorítja, hanem növeli a bűnözést. Harmadsorban pedig felmerül, hogy az alkalmazott módszer olyan mértékben tisztességtelen és igazságtalan-e, hogy az még az egyébként is bűncselekményt elkövető személyek esetén is elfogadhatatlan. Ennek keretében az egyik oldalról figyelembe kell venni a beugratott személy által elkövetett bűncselekmény súlyát, veszélyességét és az elkövető predisponáltságát, vagyis azt a társadalmi áldozatot, amelyet az elkövető büntetlenül hagyása követelne. A másik oldalról mérlegelni kell a rendőri módszer természetét, az előzetes ténybeli alap meglétét, a törvényi előírások, illetve a belső szabályozás betartását, a vizsgált bűncselekmény jellegét, felderítésének és bizonyításának nehézségét, stb.⁴⁸

A megbízhatósági vizsgálat intézményét bevezető törvény tervezetének indokolása szerint – ami egyébiránt az Ütv. vonatkozó módosításának miniszteri indokolása lett – a rendőrség vonatkozásában fennálló szakmai igények, a közbiztonság helyzetének javítására irányuló célkitűzések teljesítéséhez, továbbá Magyarországnak a rendőrség feladataival összefüggő egyes jogharmonizációs kötelezettségei teljesítéséhez volt szükséges a szabályozási környezet megfelelő átalakítása. Ennek érdekében az Országgyűlés elfogadta a Belügyminisztérium által készített, az egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról szóló 2010. évi CXLVII. törvényt. A szabályozás kialakítását alapvetően meghatározta a feladatellátás hatékonyságának növelésére, az egyes költségvetési szervek tevékenységében megnyilvánuló párhuzamosságok megszüntetésére, az intézkedések jogszerűségének fokozására, az államigazgatás tisztaságának növelésére vonatkozó társadalmi igény. E követelmények megvalósítása érdekében egyidejűleg került sor szervezeti változásokra, továbbá az ellenőrzés hatékony eszközének bevezetésére, valamint a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjaival szemben a szolgálati viszony létesítése és fenntartása alatt fennálló fokozott követelmények érvényesítésére.

A Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvény hatálybalépésével bekövetkező szervezeti változások szükségessé tették a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó szervek belső ellenőrzési, bűnmegelőzési és belső bűnfelderítési tevékenységeinek felülvizsgálatát az irányított szervek tevékenysége közötti átfedések megszüntetése érdekében. A

⁴⁸ Miskolci László: i. m. 120–122. o.

belső bűnmegelőzést és bünfelderítést a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára végezte, de a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok közül a Belügyminisztérium alárendeltségében működő Alkotmányvédelmi Hivatal és Nemzetbiztonsági Szakszolgálat feladatai között is szerepeltek belső bűnmegelőzési célú feladatok. Célszerűségi és hatékonysági szempontból egyaránt indokoltak tartották, hogy ezekről a feladatokról a jövőre nézve egyetlen szerv, a rendőrségi szervként működő belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv (Nemzeti Védelmi Szolgálat) gondoskodjon. A belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv hatáskörét kiterjesztették továbbá egyes költségvetési szervek bűnmegelőzési és bünfelderítési ellenőrzésére is. A belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv feladatai között új elemként jelenik meg *a megbízhatósági vizsgálat, amely a közszolgálat, valamint a hivatásos szolgálat ellátásának jogszerűségét, a feladat ellátása során tanúsított magatartást, az intézkedési és munkaköri kötelezettség teljesülését vizsgálja, tesztjelleggel, preventív módon ellenőrzi a hivatásos és a közszolgálat etikai integritását.* A megbízhatósági vizsgálat során a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv rendelkezésére állnak a titkos információgyűjtés bírói engedélyhez nem kötött eszközei és módszerei, valamint a megbízhatósági vizsgálat során a törvény az Rtv. módosításával felhatalmazást ad arra, hogy a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja feladatellátása közben szabálysértést vagy bűncselekményt kövessen el.

Az indokolás szerint ugyanis kiemelten fontos társadalmi érdek annak vizsgálata, hogy a megbízhatósági vizsgálat alá vont személyek eleget tesznek-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségüknek. Ennek megállapítása érdekében a vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz létre mesterségesen, akár szabálysértést vagy bűncselekmény elkövetésével.

A miniszteri indokolásból számomra nem derül ki, hogy a jogalkotó miért tartja súlyos alapjog-korlátozásokat is indokoló, kényszerítő oknak annak ellenőrzését, hogy a védett állományhoz tartozó személyek (több mint kilencvenháromezer hivatásos, közalkalmazott, közszolgálati és kormánytisztviselő⁴⁹) eleget tesznek-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségüknek, és

⁴⁹ Az Rtv. 7. § (1) bekezdésének b) pontja 2012. január 5. napjától hatályos szövege szerint a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv kizárólagos hatáskörrel elvégzi

ba) a rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hivatásos állományú tagjai, valamint a hivatásos állomány Nemzeti Biztonsági Felügyelete (a továbbiakban: NBF) vezényelt tagjai,

miért tartja arányosnak e célból akár bűncselekményi tényállások megvalósítását is. A jogalkotó szándéka nyilván a korrupciós cselekmények visszaszorítása, amely valóban kiemelt társadalmi érdek, azonban nem biztos, hogy erre a választott megoldás a legjobb. *Finszter Géza* álláspontja szerint a korrupció mint nehezen felderíthető, de könnyen bizonyítható bűncselekmény esetében a gazdasági és pénzügyi élet legális kontrollmechanizmusai és a hatékony szakértői közreműködés sokkal eredményesebb lehet, mint az esetleg évekig folytatott titkos nyomozás. Titkos információgyűjtésnek, fedett nyomozó alkalmazásának a nehezen felderíthető és nehezen bizonyítható ügyek kategóriájába tartozó szervezett bűnözés különböző erőszakos változatai, valamint a bűnöző vállalkozások esetén lehet jelentősége.⁵⁰

Az NVSZ megbízhatósági vizsgálat keretében eljáró tagjának kriminalitása

Az Rtv. 7/A § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat célja annak megállapítása, hogy az érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ennek megállapítása érdekében a megbízhatósági vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz mesterségesen létre. Ezen élethelyzetek nyilvánvalóan olyan szituációk, amelyek a célszemélyt hivatali helyzetéből fakadó cselekvésre sarkallják, például az NVSZ tagja közlekedési szabályértést követ el abból a célból, hogy az adott helyen és időben szolgálatban

bb) a ba) alponban meghatározott szervek, az idegenrendészeti hatóság, a menekültügyi hatóság, az állampolgársági ügyekben eljáró, a kormány által kijelölt szerv, valamint a kormány által rendeletben meghatározott befogadóállomás kormánytisztviselői, köztisztviselői, valamint közalkalmazotti jogviszonyban álló tagjai,

bc) az NBF kivételével a ba) és bb) alponban meghatározott szervek irányítását ellátó minisztériumok a ba) és bb) alponban meghatározott szervek irányításával, ellenőrzésével kapcsolatos szervezeti egységeinek, továbbá az NBF kivételével a ba) és bb) alponban meghatározott szervek bűnüldözési és államigazgatási adatkezelését, pénzügyi és gazdasági ellátását, kiképzését és oktatását végző szervek rendeltetészerű működése körében eljáró kormánytisztviselői, köztisztviselői és közalkalmazottai, továbbá

bd) a kormány által a központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló törvény alapján nemzetbiztonsági célból létrehozott kabinet, valamint az annak munkáját segítő testület – politikai vezetőnek nem minősülő – tagjai, továbbá a tagok helyettesítésére jogosult és a titkársági feladatokat ellátó személyek [a ba)–bd) alponban meghatározottak a továbbiakban együtt: védett állomány] megbízhatósági vizsgálatát.

50 Finszter Géza (2004): i. m. 978–979. o.

lévő rendőrfőnökön vonja intézkedés alá. Mindezek jogszerű megvalósítására az Rtv. 7/B § (2) bekezdése ad felhatalmazást.

Az Rtv. 7/B § (2) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot a belső büntmegelőzési és büntfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja a következők szerint végezheti:

- a) polgári felhasználású robbanóanyagokkal és pirotechnikai termékekkel kapcsolatos szabálysértést [a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: Sztv.) 140. §], valótlan bejelentés szabálysértést (Sztv. 153. §), vámszabálysértést (Sztv. 158. §), vámszabálysértés elkövetőjének segítése szabálysértést (Sztv. 160. §), vámorgazdaság szabálysértést (Sztv. 161. §), tűzvédelmi szabálysértést, minősített adat biztonságának megsértése szabálysértést, külföldiek rendszetével kapcsolatos szabálysértést, közúti jelzéssel kapcsolatos szabálytalanság szabálysértést, érvényes gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés nélküli vezetés szabálysértést, közúti közlekedési igazgatási szabályok megsértése szabálysértést, közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértést, hajózási szabályok megszegése szabálysértést, valamint olyan közlekedési szabálysértést követhet el, amelynek esetén közigazgatási bírság kiszabásának van helye,
- b) nem követhet el a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) X., XI., XII. fejezetében – a magánlaksértés (Btk. 176. §) kivételével –, XIII., XIV., XV. fejezetében – a hivatali visszaélés (Btk. 225. §), a hamis vád (Btk. 233. §), a hatóság félrevezetése (Btk. 237. §), valamint a III. és a VII. címben foglaltak kivételével, XVI. fejezetében – a III. címben foglaltak kivételével –, XVII. fejezetében – az áru hamis megjelölése (Btk. 296. §), valamint a III. címben foglaltak kivételével –, XVIII. fejezetében – a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A §) kivételével –, XIX. és XX. fejezetében felsorolt bűncselekményeket,
- c) elkövetheti a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény 114. §-ában jövedéki bírság kiszabásával szankcionált cselekményt.

Kérdés, hogy a jogalkotó miért azt a megoldást választotta, hogy azokat a bűncselekményeket sorolta fel, amelyeket nem követhet el az NVSZ-tag a megbízhatósági vizsgálat során, hiszen fő szabályként senki nem követhet el bűncselekményt, ezért célszerűbb lett volna meghatározni az e fő szabály alóli kivételeket, azaz hogy milyen jogsértést követhet el, az ugyanis sokkal egyértelműbb és világosabb lenne. Valójában ugyanis arról van szó, hogy – ha nem is *expressis verbis*, de ténylegesen – bűncselekményi tényállások meg-

valósítására jogosította fel a jogalkotó az NVSZ megbízátsági vizsgálat keretében eljáró tagját, az Rtv. 7/D §-a értelmében ugyanis az ügyésznek bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén a feljelentést határozattal el kell utasítania, vagy a nyomozást meg kell szüntetnie, ha a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv 7/B § szerint eljáró tagja által elkövetett bűncselekmény bűnmegelőzési, bünfelderítési érdeket szolgál. Bár szerintem meglehetősen abszurd az az elképzelés, hogy megbízátsági vizsgálat keretében – ahol konkrét bűncselekmény gyanúja elvileg fenn sem állhat, hiszen ez esetben bűnügyi titkos felderítés keretében kellene eljárni a vonatkozó jogszabályok szerint – bűncselekmény elkövetése bűncselekmény megelőzését, felderítését szolgálja. Véleményem szerint bűncselekmény elkövetése csak egy konkrét és súlyosabb bűncselekmény tervezett elkövetésének gyanúja esetén, annak megelőzése, megakadályozása érdekében lehet elfogadható, általánosságban – az amúgy is megfoghatatlan – bűnmegelőzési célból nem.

Ennek kapcsán kérdés az is, hogy az Rtv. miért szabályoz a 7/D §-ában olyan kérdést, amelynek kizárólag a Be.-ben van helye. A Be. 175/A § (1) bekezdése szerint a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, ha a bűncselekmény elkövetésével a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt megbízátsági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, bünfelderítési érdekből követte el. A Be. 192/A § (1) bekezdése szerint a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével a rendőrségről szóló törvényben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja gyanúsítható megalapozottan, aki a cselekményt megbízátsági vizsgálat végzése során, bűnmegelőzési, bünfelderítési érdekből követte el.

A Be. 175/A § (2) bekezdése és 192/A § (2) bekezdése szerint a feljelentés nem utasítható el és a nyomozás nem szüntethető meg, ha az (1) bekezdésben meghatározott személy a rendőrségről szóló törvény 7/B § (2) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható. Ez a megfogalmazás sem lett azonban tökéletes, mivel az Rtv. 7/B § (2) bekezdésének b) pontja – kivételként – éppúgy meghatározza azokat a bűncselekményeket is, amelyeket az NVSZ tagja büntetlenül elkövethet.

Kérdés az is, hogy miért maradt ki az iménti szabályokból az a kitétel – ami a fedett nyomozó esetében előírás –, hogy minderre csak akkor van lehe-

tőség, ha a bűnmegelőzési, illetve bünfelderítési érdek jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

Az ügyész szerepe

Garanciális elemként – a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (a továbbiakban: Ütv.) módosításával – a jogalkotó ügyészi törvényességi felügyeletet vezetett be a megbízhatósági vizsgálat felett. 2011. január 1-jétől december 31-ig az Ütv. 17/B § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy az ügyész a (2) bekezdésben meghatározottak szerint felügyel az Rtv.-ben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv által folytatott megbízhatósági vizsgálat törvényességére. A (2) bekezdés szerint a felügyelet során az ügyész

- a) jogosult a megbízhatósági vizsgálat elrendeléséről szóló határozatról, továbbá a megbízhatósági vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes tervről az elrendelést követő – a határozat és a részletes terv megküldésével történő – haladéktalan tájékoztatásra,
- b) az elrendelésről szóló, az *a)* pontban meghatározott iratok kézhezvétele után két munkanapon belül dönt a megbízhatósági vizsgálat lefolytatásának jóváhagyásáról,
- c) jogosult a megbízhatósági vizsgálat teljes dokumentációjába korlátozás nélkül betekinteni,
- d) jogosult a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló indokolt határozatról – a határozat megküldésével történő – haladéktalan tájékoztatásra, valamint
- e) a *d)* pont szerinti határozat kézhezvételétől számított nyolc munkanapon belül óvást emelhet.

A (3) bekezdés szerint az ügyész a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló indokolt határozatot a kézhezvétel után nyolc munkanapon belül vizsgálja felül az Rtv.-ben meghatározott belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szervnek.

Az ügyészségről szóló, 2012. január 1-jétől hatályos 2011. évi CLXIII. törvény azonban a 29. § (6) bekezdésén túl, miszerint törvény titkos információszerezsre irányuló – büntetőeljáráson kívüli – hatósági eljárás megindítását az ügyész előzetes jóváhagyásához kötheti vagy feljogosíthatja az ügyészt ezek megtiltására, nem tartalmaz rendelkezéseket a megbízhatósági vizsgálatról. Ki-

zárólag az Rtv. 7/A §-ában találunk szabályt az ügyész konkrét feladataira vonatkozóan. Az Rtv. 7/A § (2) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot a szükségességének indokolásával a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv vezetője határozattal rendeli el. A megbízhatósági vizsgálat elrendeléséről és befejezéséről – az arra vonatkozó határozat, valamint elrendelés esetén a részletes terv megküldésével – az ügyészt haladéktalanul tájékoztatni kell. A határozat és a megbízhatósági vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv alapján az ügyész a megbízhatósági vizsgálat elrendelését két munkanapon belül jóváhagyja, vagy a jóváhagyást megtagadja.

Kérdés, hogy a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv vezetőjének mivel kell indokolnia a megbízhatósági vizsgálat elrendelésének szükségességét. A törvény nem határoz meg elrendelési feltételeket, ezért azok fennálltát nem is kellhet indokolni. Az indokolás megalapozottsága pusztán szubjektív alapon vizsgálható felül, ami viszont a jogbiztonság követelményét sérti. Rejtély az is, hogy vajon mi annak a következménye, ha a vezető nem indokolja vagy sablonszöveggel indokolja határozatát. Ilyen körülmények között a törvény által megkövetelt indokolt határozattal való elrendelés, álláspontom szerint, pusztán formáság. Problémásnak tartom azt is, hogy a 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet szerint nem az elrendelő határozat, hanem a vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv tartalmi eleme a vizsgálat végrehajtásának indoka⁵¹.

⁵¹ A 293/2010. (XII. 22.) kormányrendelet 10. § A megbízhatósági vizsgálatot elrendelő határozat tartalmazza

a) a védett állomány vizsgálattal érintett tagja vagy tagjai személyazonosító adatait és szolgálati helyét,

b) a vizsgálat kezdő és befejező időpontját év, hónap, nap megjelöléssel, valamint

c) a megelőző egy éven belüli ellenőrzés időpontját és időtartamát.

11. § (1) A vizsgálat végrehajtásról szóló részletes terv tartalmazza:

a) a védett állomány vizsgálattal érintett tagja nevét, szervezeti egységének megnevezését, beosztását, illetve munkakörét,

b) a vizsgálat végrehajtásának indokát,

c) a vizsgálat során alkalmazni kívánt módszer részletes leírását,

d) a kialakítani tervezett élethelyzet leírását a tényállás és a helyszín részletes bemutatásával,

e) a vizsgálat tervezett időpontját, helyét,

f) a vizsgálatot végzők nevét és rendfokozatát,

g) a vizsgálatot végzők részletes feladatait,

h) a végrehajtás dokumentálásának módját,

i) a vizsgálat befejezését követő tájékoztatás érdekében a vizsgálattal érintett személyek felett munkáltatói jogkört gyakorló személyek nevét, beosztását.

(2) Ha a vizsgálat során alkalmazott módszerként a vizsgálatot végző személy szabálysértés vagy büncselekmény elkövetését tervezi, akkor a részletes terv tartalmazza annak indokát és az elkövetési magatartás részletes leírását.

Tisztázatlan, hogy az ügyész mi alapján dönt a jóváhagyásról. Hiszen megbízhatósági vizsgálat elrendelésének egyetlen objektív feltétele van, mégpedig az, hogy a célszemély a védett állomány körébe tartozzon, továbbá egyetlen kizáró feltétele, hogy az adott naptári évben a célszeméllyel szemben háromnál többször nem rendelhető el. Az ügyész tehát az elrendelő határozat kapcsán objektív alapon csak azt ellenőrizheti, hogy az Rtv. 7/A § (4) bekezdését nem sérti-e az újabb elrendelés, vagyis az adott naptári évben az érintett személlyel szemben nem került-e már sor három alkalommal az elrendelésre, illetve azt, hogy a megbízhatósági vizsgálat időtartama nem haladja-e meg a tizenöt napot. Esetleg még azt ellenőrizheti, hogy a vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv nem tartalmaz-e tilos rendőri aktivitást. Vélelmezhető azonban, hogy ilyet soha nem tartalmaz, hiszen a tiltott módon beszerzett bizonyítékok a Be. alapján nem használhatók fel bizonyítékként, tehát az ilyen jellegű tevékenység azon túl, hogy jogsértő, költséges és haszontalan is lenne, ezért nem látom reális alapját annak, hogy a belső bünmegelőzési és bünfelderítési szerv vezetője ilyen akciótervet készítene. Mindezek alapján az ügyészi jóváhagyás garanciális jellege legfőképp abban áll, hogy az ügyészség ezáltal feltétlenül tud az NVSZ megbízhatósági vizsgálatairól.

Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás II. fejezete rendelkezik a megbízhatósági vizsgálatokkal kapcsolatos ügyészi feladatokról. Az utasítás 65. § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatokkal kapcsolatos ügyészi feladatokat a legfőbb ügyész által kijelölt főügyészségek látják el, a kijelölésben meghatározott illetékességi területen. A Legfőbb Ügyészségen a főügyészségek e tevékenységével kapcsolatos felettes ügyészi feladatokat a legfőbb ügyész által kijelölt ügyész látja el. A 66. § szerint a megbízhatósági vizsgálat elrendelésének jóváhagyását vagy a jóváhagyás megtagadását az elrendelő határozatra kell felvezetni. A jóváhagyás megtagadását – a határozaton vagy külön iratban – indokolni kell. Kérdés, hogy az elrendelés jogszabályban rögzített objektív feltételeinek hiányában mégis mivel indokolható a megtagadás. A szabályozás szerint az ügyész tulajdonképpen szabadon döntheti el, hogy ki ellen folytatható és ki ellen nem megbízhatósági vizsgálat, továbbá annak keretében milyen tit-

(3) Ha a törvényben meghatározottak szerint a vizsgálat során a vizsgálat technikai eszközök segítségével történő rögzítésére kerül sor, akkor a részletes terv az (1) bekezdésben foglaltakon túl tartalmazza a rögzítésre vonatkozó utalást, a helyszín vagy jármű leírását, körülhatárolását vagy pontos megjelölését.

kos információgyűjtő eszközöket, módszereket vehet igénybe a belső bünelőzési és büntelítési feladatokat ellátó szerv.

Az Rtv. 7/A § (2a) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló határozat kézhezvételétől számított nyolc munkanapon belül az ügyész megvizsgálja annak törvényességét, majd visszaküldi az elrendelő szervnek. Jogszabálysértés megállapítása esetén írásba foglalt indokolt határozatával új határozat hozatalára utasítja a megbízhatósági vizsgálatot folytató szervet, ha pedig azt állapítja meg, hogy a megbízhatósági vizsgálat végrehajtására a részletes tervtől eltérően került sor, felelősségre vonást is kezdeményez.

A 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 67. § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot befejező határozat megküldésére előírt határidőt megtartottnak kell tekinteni, ha a határozatot a vizsgálat befejezéséről az érintettnek szóló tájékoztatás törvényes határidőn [Rtv. 7/A § (3) bekezdése szerint három munkanap] belüli kiadása után késedelem nélkül küldik meg.

Az Rtv. 7/C § (3) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló határozat tartalmazza a vizsgálat minden lényeges adatát, így különösen az ügyész törvényességi felügyelet gyakorlásához, valamint az eljárás alá vont érdekeinek védelme szempontjából jelentőséggel bíró adatot. Ez a megfogalmazás azonban a normavilágosság követelményének nem felel meg, nem derül ki belőle, hogy mit kell tartalmaznia a határozatnak, és más jogszabály sem tartalmaz rendelkezést a befejezésről szóló határozat tartalmi elemeit illetően, ezért azt gondolom, hogy e rendelkezés felülvizsgálatra szorul. Ilyen körülmények között, amikor még az sem világos, hogy pontosan mit is kell tartalmaznia a befejező határozatnak, nehezen érthető, hogy a kapcsolódó teljes iratanyagot miért nem kell minden esetben megküldeni az ügyésznek, hiszen csak így tudná ellátni törvényességi felügyeleti jogkörét. A 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 67. § (1) bekezdése írja elő az ügyésznek, hogy a vizsgálatot befejező határozat törvényességi vizsgálata során szükség szerint haladéktalanul be kell szereznie az eljárás iratait. A megbízhatósági vizsgálat végrehajtásával kapcsolatosan azonban vannak olyan információk, amelyekről az ügyész sosem szerez tudomást, ez pedig a garanciális ügyészi kontrollt sérti.

Az Rtv. 7/B § (5) bekezdés szerint ugyanis a megbízhatósági vizsgálat célja szempontjából érdektelen adatot, valamint az ügyben nem érintett személy adatait a rögzítés után három napon belül törölni kell. Aggályosnak tartom, hogy e szabály szerint az adatok értékelését az NVSZ ügyészi kontroll nélkül maga végzi, és a felvételek törlésére is lehetősége van az ügyész tud-

ta nélkül, ezáltal ugyanis az ügyész törvényességi felügyeleti jogai csorbulnak. Egyrészt a külső ügyészi kontroll e téren nagyobb garancia lenne a visszaélések kizárására, másrészt pedig egy cselekmény büntetőjogi minősítése és ennek kapcsán az állam büntetőjogi igényének érvényesíthetősége kérdésében döntésre, álláspontom szerint, az ügyésznek van kompetenciája. Az ügyészi kontroll akkor teljes, ha az „eredménytelen” vizsgálat teljes anyagát is megismerheti. Különösen azért, mert az ügyésznek feladata az NVSZ eljáró tagjának magatartását is értékelni, adott esetben eljárást is kezdeményezni ellene, márpedig az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben foglalt keretek betartása kizárólag ekképpen lenne ellenőrizhető, mivel az eljáró NVSZ-tag az általa a végrehajtásról készített jelentésben nyilvánvalóan nem fog adott esetben önmagát terhelő nyilatkozatot tenni. Álláspontom szerint ezért bármit törölni kizárólag a befejezésről szóló határozat végső ügyészi kontrollja után lenne szabad. A garanciális szabály ugyanis azért garanciális és nem közönséges jogtechnikai szabály, mert rendeltetése az önkény kizárása és az egyén védelme.⁵²

Az, hogy mit takar az Rtv. 7/C § (4) bekezdésében foglalt felhatalmazás, miszerint az ügyész az e törvényben foglalt jogosítványok mellett a megbízhatósági vizsgálat törvényességének ellenőrzése során az ügyészségről szóló törvényben szabályozott jogokat gyakorolja, rejtély, ugyanis a megbízhatósági vizsgálatokra alkalmazható jogosultságokat, megítélem szerint, nem tartalmaz az új ügyészségi törvény, így pedig az Rtv. e rendelkezése tartalom nélküli.

A megbízhatósági vizsgálat során készíthető kép- és hangfelvételek

Az Rtv. 7/B § (3) bekezdése 2012. január 5-től pótolta a szabályozás azon korábbi hiányosságát, miszerint addig nem volt felhatalmazása az NVSZ eljáró tagjának az akció technikai eszközzel történő rögzítésére, pedig a kép- és hangfelvételek a bizonyítási eljárásban a közvetlenség elve érvényesülésének fontos garanciái. A törvényhely szerint a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési szerv megbízhatósági vizsgálatot végző tagja technikai eszközök segítségével titokban rögzítheti

⁵² Szabó András: i. m. 100. o.

- a) az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben szereplő mesterségesen létrehozott helyszínen, valamint a védett szervek hivatali helyiségeiben, gépjárműveiben történeteket, továbbá
- b) a 7/A § (1) bekezdésében meghatározott célból létrehozott mesterséges élethelyzetben részt vevő, valamint a megbízhatósági vizsgálat alá vont személy vagy személyek tevékenységét, magatartását, előadását.

A miniszteri indokolás szerint a törvénymódosítás megteremti a megbízhatósági vizsgálat során nem közterületen – hanem például a vizsgált személy által használt hivatali helyiségben, illetve szolgálati gépjárműben – történő események rögzítésének lehetőségét, az Rtv. korábban hatályban lévő rendelkezései alapján ugyanis csak a nyilvános helyen végrehajtott megbízhatósági vizsgálatot lehetett megfelelően dokumentálni, jöllehet a megbízhatósági vizsgálat során a bizonyíthatóság érdekében fontos garanciális szabály a kép- és hangfelvétel készítése. Minderre tekintettel indokolt megteremteni annak lehetőségét, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr adott esetben például a hivatali helyiségben, a szolgálati gépjárműben, avagy a vizsgálat érdekében mesterségesen létrehozott helyszínen (például mesterségesen kreált lakásbetörési helyszínen) történeteket technikai eszközök segítségével, titokban, bírói engedély nélkül megfigyelhesse és rögzíthesse.

Álláspontom szerint azonban az idézett jogszabályhely megfogalmazásából (különösen a hozzá fűzött miniszteri indokolás fényében) nem derül ki egyértelműen, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr csak azt rögzítheti-e technikai eszközzel (a bizonyítás megkönnyítése érdekében), amit személyesen is tapasztal a konkrét akció során, vagy azt is, ami a távollétében történik a célszemély hivatali helyiségében, szolgálati gépjárművében. A miniszteri indokolás, miszerint indokolt volt megteremteni annak lehetőségét, hogy a megbízhatósági vizsgálatot végző rendőr a hivatali helyiségben, a szolgálati gépjárműben történeteket technikai eszközök segítségével, titokban, bírói engedély nélkül megfigyelhesse, az utóbbira enged következtetni, hiszen egyrészt ahhoz, hogy az eljáró hivatalos személy a saját eljárási cselekményét – amelynek nyilván mások is résztvevői – rögzítse, sohasem kellett bírói engedély, másrészt a technikai eszközzel történő megfigyelés csak akkor értelmezhető, ha a vizsgálatot végző nincs jelen. Bírói engedély csak a vizsgálatot végző személy távollétében és privát helyen (nem közterületen) történetek technikai eszközzel történő megfigyeléséhez és rögzítéséhez kell, vagyis ha kiemelést érdemel az indokolásban, hogy bírói engedély nélkül van mód a 7/B § (3) bekezdésében foglaltakra, az azt jelentheti, hogy amúgy bí-

rói engedélyhez kötött módszerről van szó, de a megbízhatósági vizsgálat végrehajtása során mégsem kell hozzá bírói engedély. Továbbá a rögzítés megszüntetésére vonatkozó rendelkezések is erre az értelmezésre engednek következtetni. Az Rtv. 7/B § (4) bekezdése szerint a rögzítést haladéktalanul meg kell szüntetni, ha *a)* a célját elérte, vagy *b)* az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben a mesterséges élethelyzet végrehajtására meghatározott határidő lejárt. Utóbbi megszüntetési ok nem értelmezhető abban az esetben, ha a vizsgálatot végző rendőr csak azt rögzítheti technikai eszközzel, amit a mesterségesen létrehozott élethelyzetben saját maga tapasztal.

Az, hogy az NVSZ eljáró tagja(i) a mesterségesen létrehozott élethelyzetben technikai eszközzel rögzíthessék a történeteket az ügyész által jóváhagyott végrehajtási tervben szereplő mesterségesen létrehozott helyszínen, valamint a védett szervek hivatali helyiségeiben, gépjárműveiben, valóban szükséges. Azonban az, hogy a törvényhely olyan értelmezésre is alapot ad – még ha nem ez volt is a jogalkotó kifejezett szándéka –, miszerint a megbízhatósági vizsgálatok végrehajtása során bírói engedély nélkül lényegében bárkivel szemben és bármikor igénybe vehető olyan titkos információgyűjtési eszköz, amely egyébként kizárólag súlyos, a társadalomra kiemelten veszélyes bűncselekmények gyanúja fennálltakor bűnüldözési célból alkalmazható bírói engedélyhez kötött (magánlakásban⁵³ történetek technikai eszközök segítségével történő megfigyelése és rögzítése), úgy gondolom, az alaptörvényben deklarált alapvető emberi jogok figyelmen kívül hagyását jelenti. Megítélésem szerint preventív ellenőrzés céljából az érintett hivatalos helyiségének (irodájának) lehallgatása demokratikus jogállamban nem elfogadható.

A Magyarországra is kötelező Emberi jogok európai egyezményének 8. cikke szerint 1) Mindenkinnek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. 2) E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy közérkölcös védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.⁵⁴

A 8. cikk 1. bekezdésében szereplő négy védett érdek: a magánélet, a családi élet, a magánlakás (otthon) és a levelezés eltérő fogalmak. A 8. cikk tar-

⁵³ Véleményem szerint ezen a hivatali helyiség is értendő.

⁵⁴ Vincent Berger: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1998, 707. o.

talma röviden így foglalható össze: a magánszféra tiszteletben tartása. Központi kérdés, hogy mi tartozik a magánszféra fogalma alá. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének egyik határozata a következők szerint fogalmazza meg a magánszférát. A magánszféra tiszteletéhez való jog lényegében azt jelenti, hogy mindenki a saját életét élhesse és abba más csak minimális módon avatkozhatson be. A magánszférában benne van a magánélet, a családi élet, az otthon, a fizikai és erkölcsi integritás, a becsület és a jó hírnév védelme, a jog arra, hogy ne kerüljünk hamis megvilágításba, hogy velünk kapcsolatban irreleváns vagy zavaró tényeket ne fedjenek fel, a rólunk készült fényképet engedélyünk nélkül ne tegyék közzé, az általunk közölt vagy kapott bizalmas információk ne kerülhessenek napvilágra.⁵⁵ A bizottság egy ügyben kifejezetten is rámutatott arra, hogy a magánszféra tiszteletben tartására vonatkozó 8. cikk bizonyos fokig magában foglalja azt a jogot is, hogy egyéniségünk kiteljesedése érdekében más emberi lényekkel kapcsolatot létesítsünk és tartsunk fenn.⁵⁶ A strasbourgi bíróság nem tartja sem lehetségesnek, sem szükségesnek a magánélet fogalmának kimerítő értelmezését. Túlságosan leszűkítő lenne mindenesetre, ha azt csupán az „intimszférára” korlátoznánk, amelyben mindenki kedve szerint folytathatja életét és amelyből teljes mértékben kizárhatja a külvilágot. A magánélet védelmének fel kell ölelnie, legalább egy bizonyos mértékig, az egyénnek azt a jogát, hogy kapcsolatot alakítson ki és folytasson embertársaival. A munka az, amelynek során az emberek nagy többségének sok, illetve a legtöbb lehetősége van arra, hogy szorosra fűzze kapcsolatát a külvilággal. Különösen a szellemi szabadfoglalkozásuk feladatai foglalhatnak el olyan jelentős részt az életükben, hogy egy adott pillanatban nem állapítható meg, milyen minőségben jár el. A védelem címzettje marad az a személy, akinek szakmai és nem szakmai tevékenységei olyan mértékig összefonódnak, hogy képtelenség lenne azokat szétválasztani. A 8. cikk hatálya tehát a hivatali helyiségekre is kiterjed.

Általánosan megfogalmazva: ha a „magánélet” és a „lakás” szavakat úgy értelmezzük, mint amelyek felölelik a szakmai vagy kereskedelmi tevékenységeket és helyiségeket is, az megfelelne a 8. cikk alapvető tárgyának és céljának, vagyis az egyén védelmének a közhatalom önkényes beavatkozásaival szemben. A szerződő államok ez nem korlátozná méltánytalanul, mivel a 8. cikk 2. bekezdése által előírt mértékben megtartanák a „beavatkozás” jogát, ami a hivatali helyiségek és a szakmai vagy kereskedelmi tevékenységek ese-

⁵⁵ Resolution 428/1970. Declaration on the Mass Media; Council of Europe, Collected Texts, Strasbourg, 1979.

⁵⁶ Appl. 8962/80, X and Y v. Belgium, D and R 28 (1982) p. 112.

tében jóval messzebbre mehetne, mint egyéb esetben⁵⁷ (*Niemietz v. Németer-szág-ügy*, 1992).

Bízom abban, hogy az általam kifogásolhatónak tartott értelmezés csak a törvény szerencsétlen megfogalmazásából és nem a jogalkotói szándékból fakad.

A megbízhatósági vizsgálat eredménye

Az Rtv. 7/A § (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat során feltárt jogsértés alapján fegyelmi vagy szabálysértési eljárás nem indítható, ugyanakkor az Rtv. 7/C § (1) bekezdése szerint, ha a megbízhatósági vizsgálat során bűncselekmény gyanújára utaló adat merül fel, a belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerv a megbízhatósági vizsgálat befejezése után haladéktalanul feljelentést tesz a hatáskörrel felruházott szervnél. Kérdés, hogy mi ezen megkülönböztetés oka. Miért nem indítható fegyelmi vagy szabálysértési eljárás, ha büntetőeljárás indítható, és fordítva, miért indítható büntetőeljárás, ha fegyelmi és szabálysértési eljárás nem indítható? Ha a megbízhatósági vizsgálat kizárólagos célja annak megállapítása, hogy az azzal érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének, akkor, megítélésem szerint, a kiprovokált köteleességszegést, szabálysértést, bűncselekményt nem követheti felelősségre vonás, kizárólag annak megállapítása, hogy munkaköre ellátására az érintett nem alkalmas és/vagy nem méltó, ezért közszolgálati viszonyának megszüntetését tartanám helyeselhetőnek. Ha azonban a jogalkotó szándéka, hogy a célszemély által provokáció nyomán elkövetett bűncselekményt kövesse büntetőjogi felelősségre vonás is, érthetetlen, hogy fegyelmi vétség és szabálysértés elkövetése esetén miért „elnézőbb”.

Egyébiránt az sem feltétlenül egyértelmű, hogy a célszemély által a megbízhatósági vizsgálata keretében, aktív rendőri fellépés (ami akár a provokáció szintjét is elérheti) nyomán elkövetett Btk. különös része szerinti tényálláshoz magatartás bűncselekmény. Magam is elfogadhatónak tartom ugyanis azt az álláspontot, miszerint nem valósul meg az egyik, a Btk. 10. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekmény-fogalmi elem, a társadalomra veszélyesség. A Btk. 10. § (2) bekezdése szerint társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely Magyarország állami, társadalmi vagy gazda-

⁵⁷ Vincent Berger: i. m. 430–431. o.

sági rendjét, az állampolgárok személyét vagy jogait sérti vagy veszélyezteti. A törvényhely miniszteri indokolása szerint a bűncselekmény fogalmának együttes feltételei a bűnösség, a társadalomra veszélyesség és a büntetni rendeltség, ha ezek közül bármelyik hiányzik, nem jön létre bűncselekmény. Véleményem szerint, ha a célszemély „rendőri asszisztenciával”, mintegy „színdarab részeként” valósítja meg például a vesztegetés törvényi tényállását, maga a konkrét cselekmény nem veszélyes a társadalomra, ugyanis nem sért és nem is veszélyeztet semmilyen védett jogtárgyat. A célszemély cselekménye akkor lenne veszélyes a társadalomra, ha nem az adott „megrendezett szituációban”, hanem a „való életben” követné el. Az akció következtében tehát a célszemély társadalomra veszélyessége megállapítható lehet, de úgy gondolom, hogy a konkrét cselekményének társadalomra veszélyessége nem.

A hazai büntetőjog-tudomány szerint a társadalomra egyáltalán nem veszélyes konkrét cselekmény nem bűncselekmény. A hatályos Btk. kodifikációs munkálatai során volt is olyan törekvés, amely ezt a kódexben is rögzíteni kívánta. Ám ha a bűncselekmény törvényi ismérve a társadalomra veszélyesség, feleslegesnek tűnt ugyanabban a kódexben azt ismét kimondani, hogy az egyáltalán nem veszélyes cselekmény nem bűncselekmény. Ezért ez a magától értődő tétel az indokolásba került.

Egyes hazai szerzők a korábbiakhoz hasonlóan ma is azt vallják, hogy a tényállást megvalósító és a jogellenességet (társadalomra veszélyességet kizáró ok létezését) nélkülöző cselekmények mindenkor szükségképpen veszélyesek a társadalomra, és a bíró nem mondhatja ki, hogy valamely deliktum társadalomra veszélyessége az elkövetéskor teljesen hiányzott. Mások szerint viszont a formálisan valamennyi bűncselekményi elemet kimerítő magatartásból is hiányozhat a társadalomra veszélyesség. Ellenkező felfogás esetében ugyanis a társadalomra veszélyesség bűncselekmény-fogalmi eleme elveszítené önálló jelentőségét, s csupán a magatartások büntetendővé nyilvánításának miéttjére adhatna deklaratív jellegű magyarázatot. A társadalomra veszélyesség hiányának jogalkalmazói megállapítása nem „törvény feletti” értékelést jelent, hanem maga a törvény jogosítja fel a bíróságot arra, hogy a konkrét cselekményt összevesse a bűncselekmény általános törvényi fogalmával, s ha úgy találja, hogy annak bármelyik fogalmi eleme a konkrét cselekményből hiányzik, a bűncselekmény hiányát állapítsa meg. Ha pedig ez a fogalmi ismérv – a cselekmény tényállásszerűségének megállapítása után – hiányzik, nincs bűncselekmény.⁵⁸

⁵⁸ Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001, 177–178. o.

Wiener A. Imre álláspontja szerint azonban a hatályos törvénynek éppen a jogbiztonságot sértő hibája, hogy elindíthatja azt a gondolati folyamatot, amely a konkrét cselekményt közvetlenül kapcsolhatja a bűncselekmény általános fogalmához.⁵⁹ Szerinte a társadalomra veszélyesség fogalma ugyanis olyan absztrakció, amely nem felel meg a törvény pontos meghatározása jogállami követelményeinek. Ennélfogva viszont sértheti a jogbiztonságot (a jogállamiság egyik legfontosabb alapértékét), ha a vádlott felmentését a társadalomra veszélyesség törvényi fogalmának közvetlenül az adott esetre való „alkalmazására” alapozzák.⁶⁰

További problémák, amelyek a gyakorlatban felvetődhetnek

A gyakorlatban felvetődő kérdés lehet, hogy mi az eljárási rend egy „sikeres” akció esetén, ha például a rendőr célszemély vesztegetést követ el, vagyis elfogadja a neki az NVSZ eljáró tagja által felajánlott pénzt azért, hogy közlekedési szabályszegése miatt a szabálysértési feljelentést ne tegye meg. Ki teszi meg a feljelentést a célszemély ellen, hol és mikor? A célszemélyt nyomban őrizetbe kell-e venni? Ha igen, kinek? Rendőr elkövető esetén a nyomozás lefolytatására a nyomozó ügyészségnek van hatásköre. Neki azonban az akcióról elvileg nincs tudomása. Nyilvánvalóan nem az NVSZ eljáró tagja „fogja el”, hiszen egyrészt az NVSZ-nek nincsenek nyomozó hatósági jogosultságai, másrészt nem fedheti fel a célszemély előtt valódi kilétét, mert ez kizárná a jövőbeli bevethetőségét. Netán az elkövetés helye szerint illetékes rendőrség halaszthatatlan nyomozati cselekményként teszi meg? Tekintettel arra, hogy a megbízhatósági vizsgálat során a védett állományba tartozó célszemélyek jelentős része által elkövethető bűncselekmény nyomozása kizárólagos ügyészségi hatáskörbe tartozik, indokoltnak tartom a nyomozó ügyészség előzetes tájékoztatását a várható „eseményről”, így fel tud készülni egy esetleges őrizetbe vételre, gyanúsításra, egyéb szükséges nyomozati cselekmények végrehajtására.

Tisztázatlan az is, hogy mi az eljárási rend abban az esetben, ha az akció olyannyira nem sikeres, hogy például a rendőr célszemély nemhogy nem fogadja el a neki az NVSZ eljáró tagja által felajánlott pénzt, hanem a vesztegetőt

⁵⁹ Wiener A. Imre: Büntetőjog. Általános Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002, 81–82. o.

⁶⁰ Wiener A. Imre: Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2000, 57. o.

az illetékes nyomozó ügyész vagy az ügyeletes ügyész (aki mit sem tud az akcióról) utasítása alapján halaszthatatlan nyomozati cselekményként őrizetbe veszi. Az őrizetbe vett NVSZ-tagot az illetékes nyomozó ügyészségnek (vagy hétvégén az ügyeletes ügyészségnek) 24 órán belül ki kell hallgatnia gyanúsítottként. Kinek, mikor és milyen módon kell értesítenie az eljáró ügyészt, hogy az őrizetbe vett személy NVSZ-tag, aki szolgálati feladatait teljesítette a vesztegetéssel. Ha az NVSZ-taggal szemben eljáró ügyész értesül minderről, a nyomozást ő maga nem szüntetheti meg, mert arra a 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 59. § (3) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálatot engedélyező főügyészség székhelyén lévő helyi ügyészség vezetője (megyei bíróság hatáskörébe tartozó ügyben a főügyész) jogosult. Kérdés, hogy így az eljáró ügyész mi alapján „szabadítja” az őrizetbe vett NVSZ-tagot. Jelentős hiányossága továbbá a szabályozásnak, hogy arra sem tartalmaz rendelkezéseket, hogy az eljárás kapcsán ki és milyen minősített adatokat ismerhet meg. Tulajdonképpen az eljárási szabályok (ki, mikor, mit, hogyan) teljes mértékben hiányoznak, ami a jogintézmény szakszerű és jogszerű alkalmazását szinte lehetetlenné teszi. Mindez alapvetően ellentétes a jogbiztonságból fakadó jogállami követelményekkel, mert sérül a Magyarország alaptörvénye B) cikkének (1) bekezdéséből levezethető, a jogszabályok világos normatartalmához fűződő és az alkalmazásuk következményeinek kiszámíthatóságára vonatkozó kívánalom. Az alkotmányosan is elfogadott rendszerképző jogértelmezésnek megvannak a határai: ez nem kerülhet szembe a jogbiztonság követelményével.⁶¹

Zárszó

Azt gondolom, kétség nem fér hozzá, hogy a megbízhatósági vizsgálat intézményének szabályozása újragondolást igényel a jogalkotótól. Alapvető kérdés, hogy e súlyosan alapjog-korlátozó és nem utolsósorban rendkívül költséges jogintézmény „megéri-e az árát”. A Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója, *Bolcsik Zoltán* rendőr dandártábornok elmondása szerint 2011-ben mintegy háromszáz ilyen vizsgálatot végeztek országszerte, közöttük kis arányban voltak az olyan esetek, amikor az intézkedési kötelezettség elmulasztását állapították meg. Hozzátette, hogy elsősorban a megelőzésre helyezték a hangsúlyt, és bár tehették volna, nem provokáltak szélsőséges élet-

⁶¹ 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

helyzeteket. Céljuk, hogy a védett állományba tartozók senkitől ne merjenek elfogadni semmiféle előnyt, és eredménynek tartja, hogy a korábbi évekhez képest megdöbbentően megnőtt azon rendőri bejelentések száma, hogy megpróbálták őket megvesztegetni, vagy előnyt kínálva nekik megkíséreltek kibújni az intézkedés alól.⁶²

A megbízhatósági vizsgálat elrettentő hatásán túl azonban számolni kell azzal is, hogy nem mindenkit rettent el a tudat, hogy titkos információgyűjtés célpontjaivá válhatnak, pusztán körülményekre, óvatosságra kényszeríti őket, ami még inkább melegezheti a korrupciós bűncselekmények jövőbeni felderítését.

IRODALOM

- Allen, David K.:** Entrapment and Exclusion of Evidence. *Modern Law Review*, July 1980
- Asworth, Andrew:** Testing Fidelity to Legal Values: Official Involvement and Criminal Justice. *Modern Law Review*, September 2000
- Bárd Károly:** Emberi jogok és büntető igazságszolgáltatás Európában. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007
- Bárd Károly:** A magánszférához való jog és a bűnüldözés határai. *Magyar Jog*, 2011/5.
- Baughman, Timothy:** The Emperor's Old Clothes: A Prosecutor's Reply to Mr. Leitman Concerning Exclusion of Evidence for Statutory Violations. *The Law Review of Michigan State University Detroit College of Law*, Autumn, 1999
- Beling, Ernst von:** Die Beweisverbote als Grenzen der Wahrheitserforschung im Strafprozess. Schletter, Breslau, 1903
- Berger, Vincent:** Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 1998
- Bócz Endre – Finszter Géza:** Kriminológia joghallgatóknak. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008
- Bólyai János – Szikinger István:** A büntetőeljárás szabályozása az alkotmányos jogállamban. A magyar eljárási reform. *Rendészeti Szemle*, 2006/7–8.
- Bradley, Craig M.:** The Failure of the Criminal Procedure Revolution. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1993
- Brodeur, Jean-Paul:** A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában. *Belügyi Szemle*, 1997/5.
- Casaccio, Joseph:** Illegally Acquired Information, Consent Searches and Tainted Fruit. *Columbia Law Review*, May 1987
- Deiters, Mark:** Straflosigkeit des agent provocateur? *Juristische Schulung*, 4/2006

⁶² A belső elhárítás szerint javult a rendvédelmi morál. Interjú Bolcsik Zoltánnal. *Magyar Nemzet*, 2011. december 3., 5. o.

Dressler, Joshua: Understanding Criminal Procedure. 2nd edition. Matthew Bender & Co., 1977

Finszter Géza: A titkos adatgyűjtés kriminalisztikája. In: **Farkas Ákos (szerk.):** Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933–1993) tiszteletére. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003, 138. o.

Finszter Géza: A bizonyítási lehetőségek felkutatásának különleges módja és eszközei. In: **Bócz Endre (szerk.):** Kriminalisztika I–II. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 712. o.

Finszter Géza: Rendvédelemről szóló alkotmánybírószági határozatok elemzése. In: **Virág György (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok 44. OKRI, Budapest, 2007, 12. o.

Halmi Gábor: Alapjog-korlátozás és erőszak-monopólium. *Rendészeti Szemle*, 2008/11.

Kenneth M., Lord: Entrapment and Due Process: Moving Toward a Dual System of Defences. *Florida State University Law Review*, 1998

Kerrigan, Kevin: Right to Fair Trial. *Journal of Civil Liberties*, 3/1998.

Koriath, Gerold: Straftaten bei verdeckten Ermittlungen. Ein Geständnis. *Kriminalistik*, 6/1992.

Krey, Volker: Rechtsprobleme des strafprozessualen Einsatzes Verdeckter Ermittler einschließlich des „Lauschangriffs“ zu seiner Sicherung und als Instrument der Verbrechensbekämpfung. BKA-Forschungsreihe, Sonderband, Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 1993

Lynch, Timothy: In Defense of the Exclusionary Rule. *Cato Policy Analysis*, no. 319, 1 October 1998.

Mészáros Bence: Fedett nyomozás a bűnüldözésben. PhD-disszertáció, Pécs, 2011 http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/meszaros/meszaros_ertekezes_nyilv.pdf

Miskolci László: Az anyagi jog és az eljárásjog határán. A rendőrség által provokált bűncselekmények megítélése egyes common law jogrendszerű országokban. In: **Lévay Miklós – Farkas Ákos (szerk.):** Tanulmányok Horváth Tibor professzor emeritus 75. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 88. o.

Nagy Ferenc: A magyar büntetőjog általános része. Korona Kiadó, Budapest, 2001

Pakter, Walter: Exclusionary Rules in France, Germany, and Italy. *Hastings International and Comparative Law Review*, 1/1985.

Sléder Judit: A gyanú és a megalapozott gyanú jelentősége a büntetőeljárásban. In: **Ádám Antal (szerk.):** PhD Tanulmányok 2. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, Pécs, 2004, 234. o.

Szabó András: Büntetőjogi dogmatika – alkotmányjogi dogmatika. In: **Farkas Ákos – Görgényi Ilona – Lévai Miklós (szerk.):** Ünnepi tanulmányok Horváth Tibor professzor 70. születésnapjára. Bíbor Kiadó, Miskolc, 1997, 101. o.

Szalai Géza: Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról. *Belügyi Szemle*, 2005/6.

Szikinger István: A büntetőhatalom és az egyéni jogok. *Fundamentum*, 1997/2.

Vadász Viktor: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényi tilalma. *Ügyészek Lapja*, 2009/6.

Waltos, Stanislaw: Die neuen Strafprozeß methoden zur Bekämpfung der organisierten Kriminalität in Polen. In: **Hans-Jörg Albrecht et al. (Hrsg.):** Organisierte Kriminalität und Verfassungsstaat. C. F. Müller, 1998, S. 125–126.

Wiener A. Imre: Elméleti alapok a büntetőtörvény általános része kodifikálásához. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2000

Wiener A. Imre: Büntetőjog. Általános Rész. KJK-Kerszöv, Budapest, 2002